

4552

శ్రీ ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక

కా కి నా డ.

రెండు నెలల కొకసారి ప్రకటింపఁబడును.

(Journal of the Telugu Academy.)

సంపుటము. ౩౪	{	పార్థివ	{	సంచిక ౩-౬
౩౪		శాసన-ఫాల్గునములు		౩-౬

కా కి నా డ :

పరిషత్సభ్యులయమునఁ బ్రకటింపఁబడినది.

చందా, పోస్టువ్యయములతో సంవత్సరమునకు రు ౩-౦-౦.

1945-46

విషయ సూచిక.

1.	ప్రితాధుడు— బంగారు మొలక	32-ర
	వందూరి ఈశ్వరకత్తుగారు. బి. ఏ.	
2	ఈమార సంభవ నిమగ్నము.	ర౧-ర
	భక్తకవ్యులుగారు. బి. ఏ.	
3	దర్శన సమీక్ష	ర౧-౧.
	విలువూరి వీరభక్తికాశ్రిగారు.	
4	కళాపూర్వోదయము	౧3-౯ :
	దువ్వూరి సూర్యనారాయణకాశ్రిగారు.	
5	సన్నెచోడుని నిర్ణయానైపుణి	౨౪-2౦
	విలువూరి పాపయ్య కాశ్రిగారు.	
6	శివలీలా నిలాసము-ప్రథమాశ్వాసము	35-6(
	నిశ్యంక కొమ్మనామామ్యుడు.	
-

శ్రీ తింద్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక.

కా కి నా డ.

రెండు నెలల కొకసారి ప్రకటింపఁబడును.

(Journal of the Telugu Academy.)

సంపుటము. ౩౪ { పార్థివ } సంచిక ౩-౬
శ్రీవణ-ఫాల్గునములు

శ్రీనాథుఁడు—బంగారు మొలక.

తొందూరి ఈశ్వరదత్తు, బి. ఏ.

శ్రీనాథుఁడు హరవిలాస పీఠికలో నవవి తివ్వయ్య సోదరుని
ద్రీపాంతర వాణిజ్య పర్ల నా సందర్భమున, జలనోగినిండి యీనాథు
బంగారు మొలకను దెచ్చినట్లు వర్ణించెను.

సీ వంజారఁ గప్పురపాదవంబులు దెచ్చె

జలనోగి బంగారు మొలక దెచ్చె

ఈబంగారు మొలక కర్ణాట శ్రీ వ్రభావరశాస్త్రిగారు తాము నూత
నముగా సంస్కరించి ప్రకటించిన హరవిలాసపీఠికలో గులాబిచెట్టన
వన్నీరు మొలక యని సెలవిచ్చినారు. కాని వీరిచ్చిన యర్థము సరికాదని
తలఁచుట కాధారములు గలవు. బంగారు మొలకనుగూర్చి వ్రకంసించిన
మొటిమొక నువ్వసిద్ధాంధ్రీకవి గలఁడు. చెల్లపిల్ల సరసకవి యామినిపూర్ణ
తలకావిలాసముతో యామినిపూర్ణతిలక సౌవర్యములు వర్ణించునంద
ర్భమున నామెను బంగారు మొలకతోఁ బోల్చినాఁడు. ఆవద్యముల
నిం దుదాహరించెదనా.

ఉ. కందని మానువండు కనుగందని జాచిల్లిగ్గు తేటిము
 కందనిపూలగుత్తి మరుగందని తర్కుమొలుగుజల్లు నా
 గందని మాడ్చుచిల్ల తలుఁ గందని బంగారుమొక్కపూలుదా
 గందని మారువాటి వెరగందని కొన్నెలజంకకూస నూ
 గందని తమ్మిమొగ్గ పులుగందని మాత్రేముసుమ్ము కొమ్మమున్
 నీ, కళలుదేరదు నిందు జిలుగువన్నెలగుత్తి

గమగమవలచు బంగారు మొలక

కొదమతుమ్మెద పాదుకొనని కొన్ననదండ

నడవనేర్చిన రతనంపుబొమ్మ

కవలకనిచ్చి తొల్కరిమిండుదీగ దె

మొగ్గ చూరగొనని కవ్వంపుదాని

తొడలి కోయల నుంక మడుగని యెలమాని

వెలలేని జిలుగువన్నెలకొటారు

గీ. కాంత రతికాంతకాంతుఁ బూజింతు ననుచు

సంతసము నెంత సంతసల్ దొంకరిలగ

సంతరిందిన వింతచామంతిబులి

వంతుకెక్కిన వలరాజుదంతి యుంతి.

ద్వితీయాశ్వాసము, 70-71 వ.

పై కవ్యములలోఁ గవి యుక్తవయస్సులోనున్న యామినీపూర్ణ
 తిలకను వర్ణించు రూపకాతిశయోక్తియలంకారమును నిరూపించెను.
 గమగమవలచు బంగారు మొలక యనఁగాఁ దాని యబ్బిన బంగర మని
 యర్థము.

ఈ బంగారు మొలక కర్థము బ్రాణ్యనిఘంటువునఁ గలదు.

మొలక : ఈ పదము బంగారు మొలకవలె శున్నది. (She is
 a perfect beauty)

ఈ బంగారుమొలకకు అంగ్లమున నగ్గెట్ (Nugget) అని యర్థము. పూర్వకాలమున దక్షిణావధమునుండి సార్థవాహులు నువ్వు ద్వీపము (Java) నుండి, యీ బంగారుమొలకలను దెచ్చుచుండెడివారట. జలనోంగి యనునది ఇప్పుడు, బావా, నుమిత్రా, బోర్నియో ద్వీపములలో నొక రేవుకట్టణమై యుండనోపు పూర్వము బర్మాలోని కొంతభాగమునకు రామన్నదేశ మనియు, నువ్వుభూమి యనియుఁ బేర్పడెను *

శ్రీనాథుడు తిప్పయ తరుణా, చీలి, తవాయి, గోప, రమణా స్థానంబులనుండి సామాన్లఁ దెప్పించుచుండునని చెప్పినాడు. కాఁబట్టి శ్రీనాథుడు వర్ణించిన బంగారుమొలక కర్థము గులాబీదట్టని కాదని స్పష్టముగాఁ జెప్పవచ్చును. గొజ్జుగిసీ రసఁగాఁ బన్నీరు. గులాబీసీ రని యభిప్రాయపడి, సీసకద్యము మొదటిపాదములో కవి కర్పూరపాదప ములను దెచ్చినట్లు చెప్పుటచే బంగారుమొలక యనఁగాఁ బన్నీరుమొల కయై యుండునని ప్రభాకరశాస్త్రిగారు తలంచిరి. గొజ్జుగి కదమునకుఁ బూర్వనిఘంటువులలో గులాబీ యని యర్థము లేదు. కిట్టెలుదొర కన్నదనిఘంటువులలో గొజ్జుగి కదమున కొకవిధమైన మల్లె లేక బామంతి యని యర్థము వ్రాసియున్నాడు. అట్లే మద్రాసు విశ్వ విద్యాలయమువారు ప్రచురించిన తమిళనిఘంటువునందుఁ గలదు.

గొజ్జెగె : గొజ్జెగె, గొజ్జెగె, గొజ్జెగె A kind of Jasmine
సేవనిగె, తెలుగు, గుజరి, తమిళము కొఱంగిరి.

Kittel Dicionery.

ఈ పదములు చుకొని పుడగినది. మఱియొక వ్యాఖ్యను నీ ప్రసంగమును జేసెదను.

Now, we have definite evidence that a portion of Burma was known in latter ages as Suvarnabhumi. According to Kalyani inscriptions(1476 A.D), Ramannadesa was also called Suvarnabhumi,

అవది తిప్పయ 'చీని, సింహళ, తవాయి, హరమంజ, జోణంగి
 క్రభృతి నానాదీననగరాకరతులగు ధనకనకవస్తువాహనమాణిక్య
 గాణిక్యమలకు దెప్పించి యిప్పించువాడట. ఈజోణంగిదేశ మిప్పటి
 తురక్క (Turkey) పారశీక (Persia) దేశ భూభాగము.
 అనాటి వణిజులు పూర్వ వర్షికుదేశ కులలో వాణిజ్యము సాగించు
 చుండినటుల శ్రీనాథుడు వృక్షరతిచిరాడు. క్లిప్టలో నిఘంటువులో
 జోణంగి కదమున కర్థ మిట్లు గలదు.

జోనంగ = Tbh of యవనక, An Ionian, a sunk, An Arab
 (తురుక, తురక్కయవన Mr. ౩౮౨. తెలుగు జోణంగి తమిళ
 మళ మాళము జోనంగ. జోనంగవల = A Turkish Arab)
 జోణంగిదేశ మనగా నిప్పటి యరేబి కూ, టర్కీ ప్రాంతభూమి
 యని విశేషము కాగలదు. ప్రభాకరశాస్త్రిగారి రచిస్తామనదిట్లు
 మలబార ప్రాంతనిషయము కాదనవచ్చును.

శ్రీ కుమారసంభవ విమర్శము.

విద్యాన శ్రీ భక్తవత్సాము, బి. 6

I

కుమారసంభవ మనుజుల నికళు నుజుల లభ్య మై యుండు నది కడనేగవర్గం గంధము తాగకనుగం జుపునటక నందు కథ గలగు. ఇవే కాకయుఁ దొలగ వానివర్గ లిరువదిరెం దనియు, నేకార లకు ననో కడకటి మైదువర్గలును నష్టములైకగా మిగిలి వీ కడు నేడు ననియుఁ జెక్కన రున్నాడు. ఇంగం గున్న కలువుర పాతాని కుల యభిప్రాయ మే ననుగా శర్వతీతరమేశ్వరలపెండిదక క నుండు నామిదివర్గం గంధ భాగమే కాలిదాను వాసివట్టి దనియు, తరువాతి వర్గం నవరో వాసి కాలిదాను గంధ కుతోఁ జేర్చగా నవి యతనిపేర వ్యాప్తికి వచ్చిన ననియు.

పెండితోనే కథ ముగియు నేని యత్తుడు గంధమునకుం బాగవతీహరియ మనియో గీజాకల్యాణ మనియో పేడ పెట్టవల యునే కాని కుమారసంభవ మను నామ మెట్లు పలికుడును? కాలిదాను తగినపేరు పెట్టనేలనివాడా? మహాకాపుర దగు నతని రచనలలోఁ బ్రత్యక్షరమును భావగర్భమును సర్వపూర్ణమునై యుండునే కాని వ్యర్థ మై యుండదే? ఇతడు గ్రంథమున కగడు పెట్టినపేరే తగక యుండు నా? క్రమాణబుద్ధితో మహాకవిహృదయము నారయుదు మేని అతఁ డుంచిన కుమారసంభవ మను పేరే గ్రంథమునకుఁ దగిన దనియు, మఱి యెవరుపెట్టు నేపేరును అంక యనుమానము గా దనియుఁ దెలిసి కొనగలవారి మగుదుము. మహాకవియగు నెవని రచనయందుఁ గాని యొక్కపదముందొలగించితిమేని యందులకు సమాంతరమును మనము

కూర్పజాలియొండ ముగ్ధా, నిత మహావిక్రమగురు వగు కాళిదాసు వాదిన మాటను దొంగిలించి నమాంతరమును కాదుగదా, ఈవ స్వాంతరమునేని యోజించి వట్టి కూర్పగలవారె డెందుడును?

రాక్షసబాధితు లగు దేవతలు కోరు ప్రయోజనము కుమార స్వామి పుట్టుట అదే కుమారసంభవము (II 51-2) అప్రయోజనము సిద్ధించుట కుపాయము ఉమామహేశ్వరుల వివాహము ఘటిల్లజేయుటయే యని బ్రహ్మ యుతదేశించును. (II 57-61) మన్మథుని బూర్తి (III) దేవతలు కావించిన యత్నము కొనసాగకపోయినను వివాహ మేమో పార్వతీతక్షణముగా జరిగియే టిటును. (V, VI, VII). కుమారసంభవము; కు అద్వితీయోపాయముగా నుతదేశించబడిన వివాహము నొనవేలుటయే కథకు ముగియక. ఉపాయ మేమో ఘమైందనునం దర్శింపరైనను చేతనే వ్యంజితమైన ఫలసిద్ధిని మరల వాచ్యముగఁ 'గుమారుడు గల్గె' నని చెప్పుట చక్కవగా నుండును కావుననే వ్యంగ్యకవనము నకుం బేరెన్నికఁగన్న కాళిదాసమహాకవి యట్లు చెప్పఁ దాయెను. 'కుమారసంభవము'నకు 'గీతాకల్యాణ'మన పేర నొసరిన యాంధ్రగద్యానువాదగ్రంథముఁకుఁ బీఠిక వ్రాయుడు శ్రీమతులు ఒంగోలు వేంకటరంగశర్మ B. A., B. L. గారిట్లు వ్రాముచున్నారు: The theme of this composition as conceived by the great master-poet starts from a combined request of all the Devas addressed to Brahma, the Creator, for a leader and commander of the angelic forces to war against and destroy the Titan Tarakasura and his hosts. The artistic consummation of the conception of such a plot may well be achieved and perfected by the wedding of the Divine Pair, the world-parents, Parvati and Parameswara and need not go down to the narration of the physical embodiment of the Divine Spirit into a son." సిద్ధించిన నని చెప్పుటతో నక్కటలేకయే సిద్ధించిన ప్రయోజనము కుమారసంభవము ప్రధానముండగా తత్సాధకోపాయముగు పరిణయమునకుఁ బ్రాధాన్యము లేదు. ప్రధాన మేదో దానినే కాళిదాసు గ్రంథమునకు చేరుచునెను. పూర్వోక్తమహాగ్రంథమునఁ గడవట్టి

వాక్య విడి. “కొంతకాలమునకు గారీకంకగులకుఁ గుమారుఁడు జన్మించి తారకుని వధించి విశ్వకర్మణ్యసంధాయు యయ్యె” కుమారసంభవము నిట్లు వాచ్యముగఁ జెప్పియు నతివాదకులు ఆపేరు నేల తొలంగించిరో ! మెఱుఁగు ఆనురూప్యముననే కాని క్రొత్తందనమునఁ గాదుగదా !

II

గృకునికొఱకైన లోకుల తపతప నిరూఢమగుటకు సాధన ముగాఁ గాళిదాసు తారకాసురుని దురధికారప్రాభవమును వర్ణించిన తెఱఁగు వర్ణనీయము. (a) అతఁడు వరులసాత్తు నవహరించెను. మేరు శృంగముల నాత్మాలయములఁ గ్రీడకై లడుఁగా సంతరించుకొనెను. మిన్నేటిపసిడితాయల నూడఁబెటికి తనదగ్గియులలోఁ బాడుకొల్పుకొ నెను. విమానమార్గముల నొరులం దలచూపనీయక వానిని తనసంచారమునకే యుంచుకొనెను. దేవతల హవిర్యాగముల నొదిసి తీసికొనెను. ఇంద్రుని యుచ్చైశ్చనమును హరించెను. రత్నాకరముల రత్నముల నన్నిటిని నాచికొనెను. పుష్కలావర్తకాది మేఘములం దన దంతా వళముల వ్రతక్రీడకు లోఁబటచెడి. (b) తనకు లేని కల్పవృక్షములు దేవతల కేలయని వానిని తెగవెటికించెడి. (c) లోకక్షేమమునకై పాటు వడు సూర్యచంద్రవాత్సాదులం దనసేవకే కట్టువటచెను. తన కొలఁ కుల కమలములను విరియించుటయే సూర్యునకును, తననికలిశరము లకు వెన్నెలం గూర్చుటయే చంద్రునకును, తనకు పువ్వులం జేర్చివెట్టుటయే ఋతువులకును, తనకుఁ జామరములు పూనుటయే ఆచ్యురలకును వారి శిరోరత్నముల వెఱుఁగునం దననగరముం బ్రకాశింపఁజేయుటయే వానుకి శ్రమఖనర్పణలకును. పక్షముగాఁ గల్పించెను. (d) లోకములం దాటుమాటు గావించెను. సూర్యున కెండకాలమున సైతము వేడిని లేకుండునట్లును, వెన్నెలకు పెరుగుట, తరుగుటలు లేకుండు నట్లును, వాయువునకు విశృంఖలసంచార ముడుగునట్లును, ఋతువులకుం గ్రహులొత్తము శ్శుభ వాన చరి మున్నగు ధర్మములు దత్తవట్లును

జేసెను. తారకాసురుని దురధికారంపుంబ్రాధవము సహించ నెవరికిని సాధ్యకడదయ్యెను. కానకలు వెట్టి నుముఖుండేసికొందమా యన్న, దుర్జనుఁ డగుటచే నతఁడు క్రత్యుతకారముచే నణఁగునే కాని ఉపకార ములకు లోఁగఁడు పోరి జయింపమాయన్న విష్ణువునంతటి దేవునకుం గూడ నది యసాధ్యమాయెను. కావుననే కుమారస్వామి యతలిరింక వలసినవచ్చెను. అదే ఏతత్ కావ్యక్రతిసాద్యక్రయోజనము.

తారకాసురసంహారసమర్థుఁడగు చమూవతి నొకనిఁ బ్రసాదింపు మని దేవతలు బ్రహ్మదేవుం బ్రార్థించ నావేల్పుబెద్ద యుమాశంకరుల కుమారుఁడే యట్టిఁ డగుననియు, సమాసాందర్శ మీశుని చిత్తము నాకర్షించునట్లు చేయుటయే నారి వివాహమునకు ఘటిల్లఁజేయు నుపాయ మనియు నుపదేశించును. అటుపాయము సాపాయనుగుటకు హేతు వైన యందలి లోక మేమనఁగా, ఈశుని యూశితంగూర్చిన విస్మృతి. ఇది బ్రహ్మదేవుననే క్రమ్మింప నింక దేవత లితరు లందుకు లోనగు టలో నింతలేను. దేవతలు మన్మథుం బూన్పిరి. మన్మథోద్యోగము

(సశేషము)

దర్శన సమీక్ష.

సాహిత్యశోమణి, భాషాశ్రవణ.

చింతకూర వీరభద్రశాస్త్రి

(అనుష్టుప్తు)

సహిత సామంతవర్ణము.

ఈ దర్శనమున సీక్ష్మత, చే జీవులను పాపమును దొంగిలించుటయు
కార్య, కారణ యోగ, అభి, విభావము లనియె నైరుతత్వములు
వ్రతపాదించబడినవి. కనుక పశుపతిశబ్దము లిక్రిందికీర్తి సభిమున్నుల చే
విరవ్వి. వబడినవి.

శ్లో. బ్రహ్మహ్యస్తంబవర్ణనాః శతైః పరికర్తృతాః.

తేమాహ నామకౌయస్త్వచ్చితే కశుపతిః స్మృతః.

కశువులు జీవులు, కశుపతి యాశ్వులు. చేనా చేతనయాన
మగు ప్రపంచమునఁ గల కదార్థపాత మొనెము కార్యము. ఈశ్వరీంద్రుడు
కారణము. ఇతఁడు స్వతంత్రుఁడు. జపము, ధ్యానము, మోక్షగునని
యోగము, మూఁడుకాలములయందు స్నానము, భస్మస్నానము మొద
లగునది వ్రతము. పాపముల విడి యీశ్వరీంద్రుడు దగుటయు దుఃఖాంతము.
వీరిమతమున మోక్ష మొందుఁఖాంతమే. ఈ వంచితత్వత్వక మగు
పాశుపతీంద్రమువలననే ముక్తి కలుగు నని వీరవమ్మికి. కావుననే—

శ్లో. జ్ఞానమాత్రేవృథాశాస్త్రం సాక్షాద్భ్రష్టిస్తు దుర్లభం,

మంచార్థాదన్యత్రానాస్తి యథావత్తత్త్రనిశ్చయః.

అని యభియుక్తవాక్యము.

శ్రీవదర్శనము.

శిర్మాదిసర పీఠిఁ దేవీనఁడు కారణ మయినచో వైషమ్యము
నైర్మల్యముననీ దోషము శిశ్వమనఁడు దలసింపదు. అని యామి

మనము ఈశ్వరము కన్నసాక్షియుఁ డను భారము మన నని యంగీకరించుటయేకాక శత్రువులనొందఁగలిగినంగీకరించి ౧ కతి. ౨ కిద్ద. 3 అనిగద్య రచనము గి క శ ౧౨ ౬ భారము వానితో కతి శివుఁడు. శత్రుజ్ఞానము విద్య. విద్యాజ్ఞానము అనిగద్య అనుభవము మలము. మనము కోపము కర్మ కత్తి యనఁ భేద కలహంఁ గూడినది సాశము. (దేవద భ ౧) శివుఁడు కనువు సాశవృత్తియై జగదధ్యాపనము భారము.

శ్లో. మత్సర్య భావములు సాక్షి భారము,
అపృష్టతాత్రుతాకాః కదాపిః చట్ సమాసకః.

ఈశత్రువులను మనము నొందఁగలిగి చెలి కలుగఁగలఁ బాశనిమోచన మగును. దానితో సక్ష్మి ప్త మొనరిన గూఢమయిన మోక్షము లభించు నని యాదర్శనకారులసిద్ధాంతమిట్లేవను.

ప్రత్యభిజ్ఞాదర్శనము.

ఈ అధ్యాయమున మూహిష్వరులు, నీరు మోక్షప్రాప్తికై ప్రత్యభిజ్ఞయే (అనుజిగిసి, నాడ విడు, అడీ యిది యని తెలియుట) ప్రధాన మగుసాధనము లుండును ఈశ్వరుఁడు పూర్ణుఁడు, స్వతంత్రుఁడు. కావున జగత్తును స్మరింతురము కర్మాదిసాధనమును దేని నపిక్షింపఁడు. అని యిచ్చిచేసే యంతయు నిష్ఫలము.

వైశిష్ట్యము జీవశిష్ట్యములకు ననూజనక. కావున జీవులు వరస్వరము భిన్ను లయినను నీశ్వరునికంటె భిన్నులు కానేరరు. వరమీశ్వరునిలో జీవతాదాత్మ్య మనుభవసిద్ధము. కావున జీవులచే నీశ్వరునితోఁ తాదాత్మ్యమును బొందుటకై ప్రత్యభిజ్ఞ యాశ్రయింపనగును.

ప్రత్యభిజ్ఞ యన 'నేను ఈశ్వరుఁడను. ఈశ్వరునికంటె భిన్నుఁ డను గాను.' అను సాక్షాత్కారము. శేవల మట్టి సాక్షాత్కారము చేరనే శ్రీమన్ను, మోక్షముఁ గూడ లభించును. మోక్షమునకయి

[పాణాయామూదులయితే వీరిమతమున లేదు. శరీరము నండింకఁ జేయుట, భగ్నస్నానము, జలము, కరిచర్య చేయుట మోక్షమున కనవసరము.

ఈశ్వరునివలెనే జీవులు చైతన్యస్వరూపుడయినను మాయావతులగుటచే నీశ్వరాశ్రయై భాసించుటలేదు. ఈశ్వరునివలె వశిష్టార్థ చైతన్య స్వరూపుడై భాసించుటకుఁ బ్రత్యభిజ్ఞ యత్నంతాపేక్షితము. బ్రత్యభిజ్ఞాబలముచే "పూర్ణచైతన్యవాత్మకమే మోక్షము" అని వశిష్టభిజ్ఞాదగ్గరకారులయభిపాదుము. ఈవిషయము పెద్దల యూహ యీ ట్రిందిరీతిది—

శ్లో. తైస్తై రపుష్పయాదితై రుత్పతః తస్మాః స్థితోఽవ్యంతికే
కాంతో లోకసమాన ఏవ మహాజ్ఞానో న రుతుం యథా,
లోక స్తైష్ఠ తథాపేక్షితగుః స్వాత్మాపి విశ్వేశ్వరో
నై వాయం నిజవైభవాయ రదియం తద్భ్రీకృభి శ్లోకితా.

రసేశ్వరదర్శనము

పారదము (పాదరసము) మున్నగు శబ్దములచే వ్యవహరింకఁబడు నేరసము ఈ దో యాశ్రయముగ నీశ్వరుడు రసేశ్వరుడు. ఈరసేశ్వరుడు శరీరమునకు దృఢత (బలము) నొందిగిడుక్తికి హేతువునని తలచుచు హేశ్వరుడు రసేశ్వరులనుబడుదులు వారలచే రచించబడిన దర్శనము రసేశ్వరదర్శనము.

వీరిమతమునకు జీవాత్మలు చైతన్యస్వరూపులగుటచే నీశ్వరస్వరూపులే. పాదరసమును సేవించి దానివలన నగుశరీరవార్ధి యుచే నీశ్వరస్వరూప్తిరూప మగుజీవాత్మక్తియును. అజీవాత్మక్తినే మోక్షముగ నంగీకరింతురు. జీవించియుండఁగా నగుచుక్తి జీవాత్మక్తి యుక్తియన మూలాజ్ఞానమున శించుటలేదని విశిష్టస్వరూపావృత్తి. విశిష్టానందముచే సాధింపవలయును. 'తమేవ విదితాః' అని శ్రుతి. ఆత్మతత్త్వ విజ్ఞానము

తేలి: దేజ్ఞానము. 'తత్త్వహసి,' మొదలగువాక్యములవలనఁ గలుగు
జ్ఞానమే మోక్షసాధనము. జ్ఞాన వాక్యాసాక్షియమువలన లభించును.
ఆధ్యాపము చేయవలయు నన్నచో శరీరము మర్శనంతాఃశ్రవణము.

శ్లో. ఇతి ధనశరీరభోగా న్నతానిత్యా ప్యుచైవ యతనీయం,

మత్తా సాచ జ్ఞానాత్ తచ్చాధ్యాపాత్ గచ స్థిరే దేహే.

శరీరస్థైర్యము పారదాడికదవాచ్య మగురగ సేవనముచే లభించును.

అర్చనమునకు పాద మనపేరు 'పారం దదాతి పారదః, అను వ్యుత్ప
త్తిచే సంసారము యొక్క యావ్యలింగాద్భుత బాంధించుటచే గలిగినది.
దీక్షింపయమానఁ బెద్దల —

శ్లో. సంసారవ్య కరం పారం దత్తే సా పారదః స్మృతః

పారదో గదితో యస్మా త్పరార్థం సాధకోత్తమః.

అని చెప్పెదరు ఈ పాదరసము సాక్షాత్తు మోక్షమునొసంగఁజాల దని
నను మోక్షసాధనాధ్యాపమునకుఁ గావలసినశరీరపాటవము నొసంగి
మోక్ష మీయఁగల దని వీయాశయము.

కావున జీవన్ముక్తి కోరునతిమానవ్రుండు మొట్టమొదట పాద
రగమును సేవించి శరీరధృష్టిని సంపాదించవలె యును. అనంతర మాత్ర
తత్త్వ వాక్యసింహవలయును. ఆయాధ్యాపమువలన విధ్యాజ్ఞానము
సమూహము గఁ జింత జీవన్ముక్తి యగు నుచును

ఇతరదశ్యవనర్తక శ్రవణము, మనఃము విదిధ్యాపము, మున్న
గుసాధనములచే జీవన్ముక్తి యగునందరు పద లంగీకరించిరిని జీవ
న్ముక్తి నొక్కకొందు. ఇతరు "శ్రు. తస్య కాశదేవ చిరం యావన్నవి
మోక్షే అథ సంకల్పే; శ్లో పద్మసంకల్ప ముక్తిస్తు దర్శితా పిండపా
తవే, కరామలవ త్యాపి క్రత్వత్యా నోకలభ్యతే" అని శ్రుతిస్మృతు
లందు దేహపాతానంతరమే ముక్తి మాకలబడిది. ఈవిరిదృశ్యమాన
మగు దేహ మాటుకోశముల (ధాతువుల)చే నిర్మిత మని క్రసిద్ధము.
వానిలో చర్మము, రక్తము మాంసము, అనుమాండు కోశములు తల్లి

శరీరము వలన వచ్చును. మేదస్సు, ఎముకలు, వజ్ర యానాదులు శరీరములు లంఘ్యములగు బొంబులును. ఇట్టియానాశరీరములు వలన నిష్పాదమునైనను శరీరము నాశమనొందుట యెల్లరకుఁ బ్రత్యక్షము. ఇట్టివలనను నశించియుండఁగా జీవత్కృత్తి (శాశ్వతతవల్యము) కాంచట యెల్ల నాసంగ దని యందరు.

కాని తల్లిదండ్రులవలన నగపాట్కొ శిశుదేహమున కస్థిరత (వాక్యము) అగుఁగాక పారద, ఆభరణములచే న్యవహరింపఁబడు హరగారీస్థివలన నయినశరీరము నిత్యము (అనపాయము.) అందు హరస్థి పారదము గారీస్థి, ఆభరణము ఇత్తీవయము ప్రతిపాదితము.

శ్లో. ఆభరణస్తవ బీజంతు వమ బీజంతు పారదః

శశ్వతము శరీరమువలనఁ గలిగిపడగుటచేఁ బాదరసమునకు 'రసేశ్వర' మనదివేరు ఇట్టిరసేశ్వరమున (పారదమున) నేలించుటచే దాని సంపర్కము వలన నపపాయముగ శరీరము లభింప పాట్కొ శిశుదేహముఁ గూడ ననపాయమునగుచును. మఱియు నీపాట్కొ శిశుదేహము గారీస్థివలన నశశరీరసంపర్కముచే దివ్యము, దృఢతరము, కూడ నగును. లోహము పారదభేద మగుచునవేధింబంధమువలన నుపర్ణమగుట యునభూతము. రసఃపాదమున నీవిషయ మిట్లుచర్చింపఁబడినది.

శ్లో. యేచాగ్మక్తశరీరా హా గారీస్థిజాం తనం ప్రాప్తాః

మక్తాస్తే రససిద్ధాః మంత్రగణః కింకరో యేషాః.

ఇట్టివలన జాతు విచియఁడఁగ నే ముక్తియగుటలో నితరతత్తి యేమియు లేదని ఏ రాధాంతము.

కావున దర్శనశాస్త్రములచే సంగీకరింపఁబడిన జీవత్కృత్తి శరణలామలమువలె రసేశ్వరసేవనముచేఁ బ్రత్యక్షమగుటలో సందేహమేమియు లేదు. జీవత్కృత్తియే లేదన రామానుజాదు అశేషార్థు లని వీరియభిప్రాయము.

శ్లో. యోగస్యాత్ ప్రాకరణానిమోచనధియాం సాధ్యః కకృత్యా పునః
సంకన్తః సమాతే న దీప్యతి కరం నైశ్వానరే జాగ్రతి
జ్ఞాతో యద్యకరం నవేదయతి చ స్వస్మా త్వయం ద్యోతతే
యో బ్రహ్మైవ స దైవ్యసౌఖ్యతిథయా త్పయా దసా పారదః.
శ్రుతిధర్మగు రసమునకుఁ బరబ్రహ్మ సామ్యాంగీకారమునకు
‘రసావై సః రసం హ్యేవాహం లభ్యా సందీ భవతి, అను మూర్ధన్యత్ర
మాణమగు శ్రుతి యున్న దని వీక్షర్జనము.

పాణి దర్శనము.

పాణినిచే రచించఁబడిన సూక్తిము లు, వానిననే సరించి రచించిన
వార్తికములు, భావ్యమునుఁ గలసి ‘పాణిని దర్శన’ మనఁబడును.

వీరలు జగత్తునంతకుఁ గారణము గ నదైవులు బ్రహ్మము నొకఁ
డేతత్వముగ నంగీకరించినటులు ‘స్ఫోట’ యనఁబడుకల, నిరతయము,
నిర్వ్యక్తము నగు ‘శబ్ద’మనఁతత్వము నంగీకరింతురు దానినే బ్రహ్మ మం
దరు. వాచకమగు స్ఫోటశబ్దమునకు వాచ్యమగు బ్రహ్మకు నభేదమగు
టచే ‘స్ఫోట’ యే శబ్దబ్రహ్మ మగుటకు సందియము లేదందుకు.

మఱియు శబ్దములన్నియు నర్థము దెల్పనక నాయాయి సత్ర
లను (స్థితులు) జెప్పినను నాయాసత్ర యంతయు బ్రహ్మసత్ర యగుటచే
బ్రహ్మమే యన్నిశబ్దముల కర్థమయి యుండును. కావుననే శబ్దము నుచ్చ
రించినను బర బహ్మోపాసనవలనఁ గలుగు ఫలితము (పుణ్యత) లభిం
చును. ‘యోగ్యస్య శబ్దః యశ్చైవ స్సౌక్యః, యను తా దా త్వము
వీరికభిమతముగదా. ఇట్టి శబ్దకన్యోపాసన శుద్ధముగాఁ జేసిన బ్రహ్మము
నొందుటయందు సందియము లేదని వీరలయభిప్రాయము. స్మృతి. శ్రుతి.

“శబ్దబ్రహ్మణి క్షణాత్ కరం బహ్మధిగచ్ఛతి”.

“ఏకశబ్దః ... కామధుగ్భవతి ... అని, జీవుఁ డనియు సీక్ష్వ
రుడనియు భేదము లేనియద్యయతత్వమునకు భేద మెటులు కల్పిత

మీ గుంటులనే వాచకమనియు, వాచ్యమనియు, వానికి సంబంధమనియు, నిదియంతయుఁ గల్పితమే. కావున నట్టి స్ఫోట బ్రహ్మము లకుఁ గలవాస్తవికైక్యము గాంచుచోఁ బ్రత్యగభిన్నము, స్వయంజ్యోతిరూపము నగు బ్రహ్మ మభివ్యక్త మగును. అయ్యదియే మోక్షము. స్ఫోటరూపమగు నీబ్రహ్మమునందు రజ్జుప్రసంగంబు సర్పజావలె నీవ్రతుంచ మంతయు వివర్తభావము నొందును. కావుననే యాద్యపృష్టితంతయు శబ్దరూప మయినది. ఈవిషయమును శ్రుతిస్మృతులై కలంతయుతో నిట్లు నుడివినది.

శ్రు. “ఋజ్యయో యజర్మయః సామమయో వైరాజః పురుషోవై యజ్ఞః తస్యైతా లోకం కృణాన్తిస్థి ఆవలతయ స్తాన్తే త్రయో లోకాః”

శ్రు. “ఏష వై ఛందస్యః సామమయః క్రథమోవై రాజః పురుషో యోఽష్ట మస్మజత, తస్మై త్వశవోఽబాయంతి. వశుభ్యో వసస్పతయో వశస్పతిభ్యో దిశః”

శ్రు. “స్థేయో విశ్వా భువనాని జన్త తాని ఇశ్వర్య మమృతం యచ్ఛమర్త్యం.” అని

స్మృ. మూత్రభాష్యమున “శబ్ద ఇతిచేన్నాహి” అనునూత్రముచే శబ్ద పూర్వకమగు స్పృష్టిచెప్పఁబడినది. దీనిని వాచార్యులవా రిట్లు నిర్ణయించి యున్నారు. “కథంపు రవగమ్యతే శబ్దాత్పథవతి జగదితి ?” “ప్రత్యక్షానుమానాభ్యాం” క్రత్యక్షం శ్రుతిః ప్రామాణ్యం క్రత్యసపేక్షత్వాత్. అనుమానం స్మృతిః, ప్రామాణ్యం క్రతి సాపేక్షత్వాత్.

శ్రుతి. “సమసనా వాచా మిధునం సమథవత్.”

స్మృతి. అనాదినిధనా నిత్యా వాగుత్పయో స్వయంభువా ఆదౌ వేదమయీ దివ్యా యః సర్వాః క్రవృత్రయః నామస్వనావం భూతానాం కర్మణాం చ క్రవర్తనం వేదకబ్ధేభ్య ఏనాదౌ నిర్మమే స మహేశ్వరః

సర్వేషాం తు సనామాని కర్మణాం చ వ్రతర్తనం

వేదకబ్ధేభ్య ఏదాదా కృతస్సంఘాత్య నిర్మమే.

అని కరబ్రహ్మము శుద్ధస్వరూప మయినచో నీసోఘటశబ్దము వ్యక్త మగుకరబ్రహ్మస్వరూపముగా నుండును. ఎప్పుడు కరబ్రహ్మమునకు శక్తితో సంబంధము కలుగునో యప్పు డాఘాతము (దెబ్బ) కలుగుటచే నూత్నధ్వని కలుగ సోఘటశబ్దము వ్యక్త మగును. దానినిండిబహుస్యాం వ్రజాయేయ' అను ప్రాథమి కేచ్ఛాయూప మగుకార్యము జనింపను. ఆ యిచ్ఛాంతర మనేకములగు వదార్థము లుత్పన్నము లగును. వదార్థము లన్నియు నవిద్యాకల్పితములగుటచే నాస్తవికములు కానేరవు. కావున సోఘటరూపమగుకరబ్రహ్మసకాశమునుండి వివర్తరూపముగ మాయకమగు సంస్వప్తప్రేమగుటచే నాసోఘటబ్రహ్మమును శుద్ధముగఁ దెలియుటవలన మోక్షములుగలనని వీరనిశ్చయము ఈవిషయమునకయి పెద్దల యభిప్రాయములు.

‘అనాదినిధ్యం బ్రహ్మ...’

‘స్వరూపజ్యోతిరేవాంతః సూక్ష్మా వా గన పాయినీ
రస్యాం దృష్టస్వరూపాయాం అధికారో నైవ రతే’

“ఇద మూర్త్యం కదస్యాం సిద్ధిసోపాకర్షణం

ఇయం సా మోక్షకాస్త్రాణా మజిహ్మ రాజవద్ధతి:

‘అక్షరాణా మకాంస్తవ్సం సోఘట స్తవ్సం వర్ణసంశ్రయః’ అని.

స్ఫుటత్వార్థోఽస్మాదితి సోఘటః అను వ్యుత్పత్తిచే సోఘట యన శబ్దము. నాత్కు శబ్దము నాలుగు తెలుగులది, కం - కశ్యంతి - మధ్యమ - వైఖరి యని. అందు మూలాధారచక్రమునఁ గలవాయు పునకు సంస్కారకము మూలాధారస్థము, శబ్దబ్రహ్మరూపము, స్పంద శూన్యము, చిదురూప మయినది‘ప నాత్కు’ నాభవర్యంతిము వచ్చిన వాయువుచే నభివృత్తమయిన మనస్సునకుఁగోచరించునది‘పశ్యంతీ నాత్కు.

(సకేషము)

కళాపూర్వోదయము.

జువ్వారి సూర్యనారాయణకావ్య

(అనున్వరము)

9. మధురలాలనను వర్ణింతు పందర్శమున

“సంజః గెంపారునన్నపుజలదరేఖ

యందు నొక్కింత మినుమినుమనుచు దోచు

చిన్నితారలగతి రాజిలుచున్న

జెలువ వలు మోవియలుగున బలుకుబడిని”

ఈ వద్యము వ్రాత్రువులలో నెరుకు లేకట బహు
వాల్ల సరస్వతీపురుషులలో మూర్తియున్నది. ఉన్నను శ్రీ కావ్యగారికి
ప్రతి ప్రము తోచినదట. దీనిని మూలమున జేర్చలేదు. వంశిలింప
నీవద్యము ప్రకరణవిరోధము గల్పించు మఱియు నేలూ వ్రాత్రు
వర్తిలో కించిచ్చకముగ నుండుటబట్టి నూతన ముద్రితమున గ్రహించ
బడినది. ఆపాతము స్వరముగా గూడ నున్నది.

“సంజః గెంపారునన్నపుజలదరేఖ

యందు నొక్కింత మినుమినుమనుచు దోచు

చిన్నితారలగతి రాజిలెను జెలువ

వలువను మోవియలుగున బలుకుబడిని”

(2. ౧౩౧. ౧౯.)

మాటలాడుతే మోవియలుగుననున్న యామ వలువను సంతా
రాగాంకితమగు జలదరేఖయందున్న చిన్నితారలగతి విరాజిల్లెని యా
యకు. మఱియు నియ్యక ప్రతి ప్రము కాదనుటకును బింగి సూర
నార్యునిదే యుటకును బ్రధానత్రయమునందలి యాక్రింద వద్య
ము గూడ నొక్క సాక్ష్య మియ్యగలదు. ఈవద్యచ్చాయము, వద
ములను గూడ స్పష్టమయందున్నవి.

“మృదులవననాపారి నొకింత గదలియాడు

వల్లవముమాటునను దోచు మొల్ల మొగ్గ

చాటుగతి బలుబడి మోవిచాటున గను

గదలు సంతి వల్లవద ౩ నే భావించును.” (ప్రభా. ౨. ౭౬)

10. మఱియు నీసందర్భముననే

“అతడు దశవిజయశ్రీరత్నంకురముల
మీఁద మునుపుగ వెలువడి మఱియు విత్తు
లరివవదనఖలులు వానియంతికమునఁ
జలువ కిడిన లలావిశేషంబు మేరు”

(2. ౧౩౭. వా. బ ౧౪౧. క్రొ.)

ఇట “వెలువడి మెరయుచున్న. క. ఖ. గ. మఱియు. ఛ. వెలువడు మఱియు. నా సవరణ” అని చిత్తులో వ్రాయించిరి. “మును వగవెలు వడు మఱియు విత్తు” అని మూలముం దిచ్చిరి. ఇట నీ దిద్దుపాటక్కల తేకయే వద్యార్థము సరివడఁగలదు.

ఈ యుపరియొక్క ప్రభాగమునకున్న వదనఖలులు మదనుని విజయశ్రీరత్నంకురములపై భాగముననున్న ప్రకాశించుచున్నవలె నున్న వని యన్వయము. అంకురముల మూర్ధవము వ్రేళ్లను బీజభాగముల బాలిక గొళ్లను గలదని ఫలితము.

11. (2. ౧౪౨ క్రొ.) వద్యమున మధురలాలస క్షీగంట విభుని గాంచినపుడు ఆకన్నలు రెండూ ఎదురువడు రత్నముల యొంద లములవలె నున్నవని వర్ణించు సందర్భమున వర్ణ్య మౌవద్యమునందు లాపించి ముద్రితముల నున్నది. ‘ల్పష్టః బాలిక’ అన్నది ముద్రణ ప్రమాదము. ‘కొల్లులు దలర్ప’ అని వాస్తవ సర్వతీపాతములు. ‘కొల్లులుదలర్ప’ అని బహు ప్రతి. ఇందు ‘దృష్టు’ అని పాతము 146 సంబంధ గల తింజుగరప్రతిలో దొరికినది. ‘కొల్లులుదలర్ప’ అని పాతము శ్రీ సూర్యరామోద్రనిశంబు వెల్లినది. మఱియు సందలి ‘కడవల్ల’ అన్నిచోట ‘కడవల్ల’ అని చిన్నయసూరి పాతము. ‘వట్టువదల’ అన్నిచోట ‘వట్టువదల’ అనియు ‘కొల్లులుదలర్ప’ అనియు నేలూరుప్రతి పాతము. వినియండి యివ్వితమగు పాతము గ్రహిం భజిసది. మఱియు నీవద్యమునందలి ‘అబ్బురపుదండెలు’ అని ముద్రిత

మఱియు సాతము (శ్రీ) మల్లాదివారు బహుశక్తిబుద్ధి అంబకపుదం
దలు' అని మార్చియున్నారు. దీని కర్తవ్యమో తెలియదు కరిగదా
య్యాదిగ్రహమున యతి చెడినది. కాయగుసాతమును పేర్కొనింద జన్మ
లో జేర్చిరి. ఈకర్తవ్యము కన్యగావ్యా మగుటచే దీనిభావము వెన్నె
లలో వివరింపబడినది.

(12) కళాపూర్ణుడు మధురలాలనపాట నిని యదృశ మందిన
సందర్శమున :—

“ఏకైక నల్లు దోచిన నహింశటగాని నిజంబు చెప్పనే
నేర మఱుంగుపై” ధరణీవర యింక నేను మత్స్యరో
దీరణ నైశ్చిత్యము నీడుగ బల్కెదనీని శేద... ..”

(2. ౧౯౬. వా. బ. ప. ౧౯౭ ప. ౨౦౩ | ౧౦.)

ఈకర్తవ్యమందలి ‘నేను’ అనుశబ్దమున కన్యాయము శేదు. మల్లాది
తము అన్నిట నిశ్చయమవుచు. కాబట్టి యట ‘నీకు’ చేర్చి మల్లాదికతి
‘నానవరణ’ మన్నుచు.

“...ధరణీవర యింక నిశుండు...” అని యేలూరివాత్రకతి
సాతము. వీనినే నూతనము! దితము | గ్రహించినది. కానఁ జెనవరింపుతోఁ
బనిలేదు. మిగిలిన చిన్నమార్పులును నేలూరికతియందలివే.

(13) కళాపూర్ణుని జైత్రయాత్రాసందర్శమున :—

“శ్రోవః జాఙ్గలః జ్యే త్తొటతగాఁ దమతమ
మొనల గల్పితచుచమూపతులును”

అని పూర్వమాదిత్రకతులసాతము.

“మొన లగల్పితచుచమూపతులును” ౮. 3౦ మ. ౧౧. అని
మల్లాదివారిసాతము. ఇట వీరు “మొనల గల్పితచు, ప ప. బ. ‘గల్ప
రచు’ క గ. సవరించిరి” అని చిత్తులో వ్రాసిరి. ఈయర్థసిద్ధికై ‘గల్ప
లచు’ ‘గల్పితచు’ గా నూతనకృతి గ్రహించినది. ఇట ‘మొనల వేర్ప
లచు’ అని యేలూరివాత్రకతి. ఇది యన్నిటికన్నను మంచిసాతము.
ఇట ‘సవరణ’ అవధరము లేదు.

(14) అంధసాహిత్యకావ్యమున :-

"అంధసాహిత్యము ననుగా

కావ్యము అంధసాహిత్యము అనుట కలగొన్నది నను

కావ్యము అంధసాహిత్యము... " హ. ౨౦౦ మల్లా.

మౌనము అన్నిట నీపాత మిట్లే యున్నది. ఇటు మల్లాదిత్రతి
"కలగొన్నది. అం. గ. లలో వ్రాత సంస్కారముగా నున్నది." అని చిత్తులూ
సూచించినది. ఇటు నూతనమౌనమున :-

"కలగొన్నది అంధసాహిత్యము అనుట కలగొన్నది నను

కావ్యము అంధసాహిత్యము... " హ. ౨౦౧ క్రా.

అను పాతమును గ్రహించినది. ఇది 'కలగొన్నది, కలగొన్నది' అను
వాక్యమును సుందరముగా నున్నది. అర్థము సరికదినది.

(15) అంధసాహిత్యకావ్యమున :-

"అంధసాహిత్యము అంధసాహిత్యమున ను

మౌనము అంధసాహిత్యమునందు" హ. ౨౦౨ వా.

"...న, మౌనము అంధసాహిత్యమునందు" హ. ౨౦౩ మల్లా.

ఇటు వీరు "అంధసాహిత్యమునందు, అన్నిట యతి పోయినది. సవరించి
తిరి." అని పేక్షించి జిత్తులూ వ్రాయించియున్నారు. ఇటు నేలూరి
వ్రాతమున "న, మౌనము అంధసాహిత్యమునందు" అని గర్భవ మైనపాత
ము అభించినది. యతియు సరికదినది. ఈపాతమే నూతనమౌనము చేకొ
న్నది. (చూ. హ. ౨౦౩ క్రా.) కాన ఇటు సవరించుట కవసరము లేదు.

ఇంకను బెక్కు స్థలముల శ్రీ మల్లాది నూతనసాహిత్యకావ్యము
గారు పాతములను 'నూతనము' అనుచు సవరించిరి. మఱియు వారు
తాళకత్తములు గాంచినపుడు కొన్నిచోట్ల విధిగా సుండితీరవలసిన
పాతములు వానిలో లభ్యములు గాని వానిని దప్పనిసరిగా దిద్దియుం
దరు. దిద్దుట వాని కవసరము లేదు. అట్టిదిద్దుటలు నూతనమౌనము
"దిద్దుట. ఏమియు. తంజనగర" తరువాతమును అభించినట్లు చివర

'నూతనపాఠము' లోఁ జూపినది బహుశః, సరస్వతీ, వాక్యక్రతులం దాయితావు లర్థవంతములుగాఁ గానరావు. వాని నిస్తరభీతిని బ్రత్యే కముగా వివరింపక కద్యపంఖ్యలనమాత్ర మిచ్చుచున్నాను. చివరి నూతనపాఠములలోఁ జూచి శ్రీశాస్త్రిగారి నిగిలిన "నానవరణ" ఏయే క్రతులయందు దొరకినవో పాఠములు సు'రముగ గ్రహింతురుగాక

అశ్వాసము. పల్లదిప్రతికద్యపంఖ్య. నూతనప్రతిపద్యపంఖ్య.

3	58	60
3	157	158
4	20	21
4	181	182
4	203	205
5	64	64
5	69	69
7	78	78
7	100	102

ఇట్లు శ్రీమూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు చేసిన 'నానవరణ' లలోఁ గొన్ని చేయవలసరము లేకవియు, గొన్ని క్రతులలో నున్న వియు నై యున్నవి.

య తి భ ం గ ము లు.

మఱియు సీకళాపూర్వోపయముప్రతిప్రతులలోఁ బెక్కుతావుల యతిభంగములు గానవచ్చుచున్నవి ప్రాతప్రతులు గాంచుచో నీయతి భంగములేక వలరకము లగుచుదోధంగములుగూడ కుప్పతిప్పలుగ నుండును. ప్రకృతము వాని నంటక వానిభృమల్లాదివారప్రతులందు గోచరించినవి తిభంగములకు, వానికడ నూతనప్రతి గ్రహించిన సాధు పాఠములను జూపెదను.

(1) (స. ౧౧)లో కన్నన త్వల స్పందనల నరయశోభననోనా వ్యయం, ౧. ౪౬ వల్లా. (స. ౪౪) మూడు యశస్వికములు. అందు మొదటిసంయుక్తవర్ణన నేర్పాడు. (స. ౪౫) బడి యది నిలువబడినదో చివరికటకు కదానినే నిలుకవలె నని నియమానుసారము గలదు. వైపాదమున మూడవచోట జరుగ నగమనివాదికృత్యవల్లాది వారల క్రతులలో యతి చెడి యున్నది “వైలోకనత్వల స్పందనల నరయశోభనన్య... ..” ౧. ౪౬ (స. ౪౫) అని నూతనక్రతికి లభించిన పాఠము. ఇం దాదోషము తొలగినది.

(2) “నలులుశనికడిందివారువడు దొలత” 3. ౬౬ మ. ఇది గీతపాదము. మల్లాదివా లు “నావరము. క. గ. నానము. ఖ” అని చిత్తులో వ్రాయించిరి. యతి పోయినకంఠర్యము గమనింపఁగలిగెను. ఇటు.

“నలులుశనికడిందివారువడు దొలత” అని వానికృత్యవల్లాది బహుక్రతులపాఠము. ఇందు యతి పోలేదు. ఈపాఠమే నూతనక్రతి గ్రహించినది. (చూ. 3. ౬౮ (స. ౪౫))

(3) “అనగఁ దనూలత ల్మెలయఁ ననిరహంబున కోర్వలేక పె” అని మల్లాదివానికృతి. ఇది కంఠకపాదము. శ్రీకామ్రైగా లు “ననిరహం. మ. ఘ. బ” అని చిత్తులోఁ జూపిరి. ఇదియే ననిరహంపాఠము. మూలమున నున్నపాఠము యతి తప్పినది. ముద్రితము లన్నిటను మంచిపాఠమే గ్రహించబడినది.

“...అనగఁ దనూలత ల్మెలయఁ ననిరహంబున కోర్వలేక...”

(3. ౬ క్రొత్తక్రతి.)

(4) సదయత్వంబున నొప్పునత్పరము నిచ్చి నవ్వరన్ లేర” అని (3. ౧౫౭ మల్లాదికృతి.) ముద్రితక్రతు లన్నిటను యతి తప్పిన పాఠమే యున్నది. ఇది మిత్రేధపాదము. వైపాదమున స్వరపైత్రి లేదు.

“సదయ... .. ఇచ్చి నవ్వరన్ లేర, యా” అని యే యాంకికృతి. దీనినే నూతనక్రతి చేకొన్నది. (చూ. 3. ౧౫౮. (స. ౪౫))

(5) “నాకు మరుఁడు నిన్ను నేల మనరా కునికిన్” అని 3. ౨౪3. మల్లాదిత్రతి ఇట యతి రప్పినది. ఇది కందవద్యపాదము. ఇచట శ్రీ సూ. ౪, గారు “నిలువచునన్ రా, మ, ఘ, బ, అని చిత్తులొ, గూడ వ్రాసిరి. కాని యిట శుద్ధితము లన్నిటరు “నాకు మరుఁడు నిన్ను నిలు మనన్ రాకునికిన్” అను నిర్దుష్టపాత మున్నది. నూతన ముద్రణము గూడ వై పాతమే గ్రహించినది. (చూ 3 ౨౪గి, గ్రా.)

(6) “...నా,కు సభిమతఁబె నీకుఁ దగ నన్నతలంపున...” అని వానిశ్లక్షతిపా ఇట యతి రప్పినది. ఇది “నీపాండు నా కిష్టము కాదా? తప్పక సమ్యతమే” అని మణికంధరునితోఁ గలభాషిణి వచించు సంకర్షణున నున్నది. చంపకపాదము, కాబట్టి భావము చెడకుండ యతిని సవరించికొన్నతంజనగరత్రుతినుండి,

“నా, కసభిమతంబె నీకుఁ దగ నన్న...., అని నూతన త్రుతి గ్రహించినది. (చూ ౪. ౧ ౮ గ్రా.)

7, “జృభితతదో”పభాష వివరణ నంతన్,, (గి. 92 మల్లా) మల్లాదివాఁత్రుతిలో పైచోట యతి పోయినది. ఇది కందవద్యపాద ము. ఇతరశుద్ధితములఁగూడ నీపాత మిట్లే యున్నది. ఏలూరిత్రుతి యుండిట:—

“జృభితతదో”పభాష చెవిఁ బడునంతన్” అని యున్నది. నూతనముద్రిత మీపాతమునే గ్రహించి యతి సవరించికొన్నది. (చూ గి. 92 గ్రా.)

8, “అనఁగఁ దన్ముల మెట్టిదియొ”యనఁగ, (గి. 93. ౮. అని వానిశ్లసంస్కృతీత్రుతుల పాతము.) దీని మల్లాది వాఁత్రుతి

“అనఁగఁ దన్ముల మెట్టిదియొ యనఁగ,, (గి. ౯౩ మ. గ్రా) అని సవరించినది. ఈపాతము తిరువతి యేలూరిత్రుతులందు న్నదే. దీనినే నూతన త్రుతియు గ్రహించినది. ఇది సీసభండము,

9, "తెలిసవ్వదాటును త్రియపుజోట్ల బెరుగ నర్జునచివు
తో సరస మాడు. గి. ౧౧౩ వావి. అని వాల్మీకబహువిధములు.
ఇది సీసపద్యపాదము దీని రెండవభాగమున యతి చెడినది.

10, చం, చంగ నర్జునచివుతో సరస మాడు, అని సరస్వతీ వ్రతి
పాఠము. ఇటవత్సము చేయని యతినివేషింపబడి. మల్లాదివారిపాఠమును
గూడ నిదే (చూ గి. ౧౨౧ మ) కొత్తవ్రతియు పై పాఠమునే
గ్రహించినది. (చూ గి. ౧౨౧ కొ.) ఇట్లు వత్సము చేయకుండుట
నీకావ్యమునఁ బలుకావులఁ గలదు.

10. "శి,య్యెల నడి యూపుచోఁ గవలయాధిపుపాటలు..."
౬. ౧౯ గి. వావి. సరస్వతీపాఠముల స్వరమైత్రి లేక యున్నవి. ఇది
యచ్చుర వృత్తి యనుకొన్నది సరిపడును. చంవకవృత్తపాద మిది.

"శి,య్యెల నడి....ఈవలయాధిపుపాటలు" అని నూతనవ్రతి
సరించుకొన్నది. మల్లాదివారివ్రతిగూడ నిట్లే యున్నది. (చూ. ౬.
౧౯౬ గ్రా. వ్రతి)

11. గు,జ్జనగూ శ్లచ్చనగండ్లు పింపిరులు ఈచ్చెల్...."
(౬. ౨౦౨, మల్లా.) ఇట స్వరమైత్రి లేదు యతి చెడినది. మాద్రా
వ్రమాద మనన ననవచ్చును. బహువు సరస్వతీవ్రతులు "గు,జ్జనగూ
శ్లచ్చనగండ్లు....ఈచ్చెల్..." అని గ్రహించినవి ఇందును స్వర
మైత్రి చెడినది. ఇది మిత్రేధపాదము.

"గు,జ్జనగూ శ్లచ్చనగండ్లు....ఈచ్చెల్..." ౬. ౨౦౨. అని
వాల్మీకీ పాఠము. ఈపాఠమే నూతనవ్రతి గ్రహించినది. (చూ. ౬.
౨౦౩ గ్రా.) ఇందు యతి సరిపడినది.

12. "అపవృధావదాన్విత విలాసవిదిత్రత నొప్పి..." పూర్వ
ముద్రితములందును మల్లాదివారివ్రతియందును సీపద్యము యతి లేక
యిట్లే యున్నది. ఇది చంవకపాదము. విలాసశబ్దమందలియచ్చు విశ
గునది కాదు. కొందఱు దీనిని "ఘర్షణయతి" యని యుద్ధతు గాని,

అది యొక్క “అలావ” శబ్దమును గూర్చియే చెప్పెను. ఇటఁగొన్నివ్రాత్రులలో “అనిద్యశ భూషణానితలొదివిచిత్రత... ..” అనుపాఠమున్నది. ఇట యితి సరివడినది. అర్థపుష్టిమాత్రము లేదు. దీనికడ మేలూరిత్రతిలో,

“అనిద్యభూషణానితలొదివిచిత్రత... ..”

అని యితి సరివడినపాఠము వలబట్టి యున్నది. దీనినే నూతనవ్రత్రతి గ్రహించినది. (చూ. ౨. ౧౦౩ గ్రా.)

(13) “... .. వైదికము, బరపుదండలునోలె బామలు దనర” ౨. ౧౪౪ మ. వ్ర. ఇది సీసము. దీనిఖండమున మల్లాదివారి వ్రత్రతిలో నియతి లేనిపాఠమున్నది. వీరు పేకక్రిందఁ జెత్తులో “అబ్బుంపు వ ఘ. ౫.” అని యతితప్పనిపాఠము నుంచిరి. బహువ్రత్రము నిట్లే గ్రహించినది,

“అ, బ్బురపుదండలునోలె బామలు దనర” అని వావిళ్ళవరస్వత్రత్రతులపాఠము. ఇందు యితి సరివడినది. నూతనముద్రణ మీపాఠమే గ్రహించినది (చూ. ౨. ౧౪౪ గ్రా.)

(14) “కోరి చంద్రుఁడు వడమట వాఁజొచ్చె” ౮. ౨౩ అని బహువ్రత్రము. ఇది గీతపాదము. ఇందు యతిగాని పాఠముగాని లేదు. దీనికడ సరస్వతీవ్రతి “కోరి చంద్రుఁడు వడమటఁ జేరఁజొచ్చె” అని గ్రహించి ప్రాసముగా సవరించుకొన్నది.

“అంతరికంఠ, కోరిఁ జంద్రుండు వడమట వ్రాఁజొచ్చె” ౮. ౨౪. అని యతితప్పనిపాఠ మేలూరిత్రతియందున్నది. నూతనవ్రత్రతి యాపాఠమే గ్రహించినది. మల్లాదివ్రత్రతియు నిట్లే యున్నది.

(15) “విడుదానకులు వందిజకులు చదువ” ౮. ౩౧. మ. వ్ర. మల్లాదివారియతిలేనిపాఠము గ్రహించిరి. మఱియు వీరిటఁ జెత్తులో “వందిజకులు వ. ఘ. బ” అని సర్వమపాఠము సత్రకానమునన్నియతి తిట్టినవానిని మూలమునఁ జేర్చిరి. విగ్రహముద్రితములందు “విడు

దానధులు వండివరులు చడువ" అని ప్రాసయతి గలపాత యున్నది. నూతనప్రతియు నీపాతము నే గ్రహించినది (చూ. ౮. ౩౧ క్రా.)

(16) "బెడదట లేక యైదుపదిసేయక పారిరి..." ౮. ౧౦౦. వా. ఈపాతమున యతి పోయినది ఇది చంపకవృత్తపాదము. ముద్రితము లన్నిట నీపాత మిట్లే యున్నది.

"కన్, బెడదట లేక యైదుపదిసేయక..." అని యేలూరికతి పాతము, ఇందు యతి నిలిపినది. నూతనప్రతియు నిద్దానినే గ్రహించినది. (చూ. ౮. ౧౦౨. క్రా.) మల్లాదివారిపాతము నిదియే

(17) "అద్వైతవరుల కసాధ్య మగుచు" (౮. ౨౨౦ వావి.) వైరీతి యతిలేనిపాతము వానిల్లప్రతి గ్రహించినది. ఇది సీసపాదశకలము. "అద్వైతవరుల కప్రాప్య మగుచు" అని జహారిపరస్వతీకరులు గ్రహించినవి. దీనినే నూతనప్రతి గ్రహించినది. (చూ. ౮. ౨౨౬. క్రా.) మల్లాదిప్రతియు నిట్లే యున్నది.

(18) "...స, హస్తదళాభ్యుద్యమంబునందు. (౮. ౨౨౮. వావి.) ముద్రితప్రతు లన్నిట నీరీతి యతిలిపినపాతమే యున్నది.

"స, హస్తదళాభ్యుద్యమంబునందు" (౮. ౨౨౯ మల్లా.) అని మల్లాదివారిపాతము. ఇట యతి నిలిపినది.

"...స, హస్తదళాభ్యుద్యమంబునందు" అనియేలూరికతిపాతము. ఈపాతమును క్లుప్త మగుటచే నూతనప్రతి దీనినే గ్రహించినది. (చూ. ౮. ౨౩౪. క్రా.)

"శీలః గలభాషిణిని విడకే చనంగ." ౩. ౧౩౨. క్రా.

"శీలం నైదువు గీదు వేమియును లేకే యిమ్మొయి స్వత్తురే?" ౩. ౧౨౭. క్రా.

ఈవై పాదములలోనియతులం దొకచోట నవభారణార్థకస్వరము విరుగుచున్నది. రెండవకడ నఖండముగా నున్నది. ఇవి యఖండములు అని గొందరియితము కాని యవభారణార్థకస్వరముతో, గలసినట్లు

అఖండముగానే భావించి అఖండాత్మకముతో యతినిలుపుట భారతా దిశ్రుసిద్ధమే.

..దరికొని తెగఁకాల్చునట్టివయఁ యగుఁ జమ్మి.

భార. ఉద్యో. ౨. ౧౯౬.

‘ ధగ్గు మిత్తైరం, గ దహనకర్మ మొల్ల మదిగాఁదిగా మను సక్ష్మముంచి... .. భార. విరా. ౧ ౧౭౯

కాఁగా నట్టి నఖండయతు అగుట కవకాశము లేదు. ఇట్టి వట్టు ౧౦ దమ్ముతో యతి నిలిపినవి ప్రాచీనులలో గాన రావు. పునఃపరియోగ దమ్మవి చెప్పి చూపినవానిలోఁగూడ నట్టివి కానరాలేదు కాబట్టి యయ్యవి ప్రాణితులే యనఁదగును.

నన్నె చోడుని వర్ణనావైపుణి.

చిలుకూరి పాపయ్యకావ్యము.

సంస్కృతకవల రసకరతంత్రులు. వారు తమకావ్యములలో నిత్యవైభవము నిత్యవపురాణాదుల నుండి నేకరించియు రసానుగుణముగ నటలేని యంశములను గొన్ని ప్రాత్యగః గూర్చియు, నటనపువానిఁ గొన్నివదలియుఁ గావ్యమున నూహనవికాసమును జేకూర్తురు. రసవరి పుష్టి కనుగుణముగ భావములు భావశైలి మున్నగు సామగ్ధులు చేకూర్చుకొని రచన సాగింతురు. తెలుఁగుకవులు వర్ణనావరతంత్రులు. గతానుగతికముగ నపాదకవర్ణనలు తమవలంబములందు విడువక పొదిగింతురు. అందును నన్నెచోడుఁడు మిక్కిలి ప్రాచీనఁడే యైనచో నిట్టి వర్ణనల కాకలే శ్రీకారముచుట్టివాఁ డనవచ్చును. అంతకుముందు వెలసిన పురాణానువాదముల నిట్టి వర్ణనలు లేనేలేవనట మాత్రముగాదు. ఉన్నను ప్రాధాన్య మింతగ వహించియుండలేదు.

ఈ కవనంగమున మన మొక్కమాట యనుకొనవలసి యున్నది. అర్వాచీవ్ర కవంధకవల కృతులన్నిటిలోను పురవర్ణనము మూల్యవదయ మూర్ఖాస్తమయవర్ణనములు, చంద్రదోషయ చంద్రవాస్తవము విరహ వర్ణనములు, మృగయావర్ణనము, నాయికానాయకుల పాదాదికేశాస్తవ వర్ణనము మున్నగునవి తక్కువ చూపట్టచుండును. ఉత్తమకవల కృతులలోమాత్ర మూవర్ణన లొకదాకంటె మటియొకటి వేర్వేలై చూపట్టవలయును. అట్టివేర్పాటునొనరించునని ఆయాకట్టల వాకపు లుపయోగించిన భావసమష్టి తదనుగుణముగు భాసావైపుష్టియును.

ప్రకంధకవులు ప్రకృతిదృశ్యములఁ జిత్రించటగా సిద్ధహస్తులే కాని ప్రకృతికాంత సలంకారభరితగా నొనర్చి కలకలలాడు నామసాభాగ్యము మనకన్నులకుఁ గాన్పించఁజేయుదురు. అంతియకాని యామెనన్ను పొందగలమును. కదలించునలవాటు వారి కనరీతిని లేదు. వేదముల?

భారతీయసంస్కృతిలో నన్నవ్యరూపమును బరికించుటగాని, దానిని నొండంతగాఁజేసి వర్ణించుటగాని నాటికి నేటి తెన్నుకలిగి గాన్పించదు. సముచితాంశారభితల్ల నిగూఢమైన చక్రకృతిశోభను తాము కనలారఁగాంచి యానందించి, భావనాసమున్నేపమున దాని నితరులకుఁ గాన్పించఁజేసి సహృదయహృదయముల నానందింపఁ జేయుటయే భారతీయకవుల కాదర్శము.

ఇక మనకవిరాజశిఖామణి యట్టి చక్రకృతివర్ణనము నెట్లు గావించియున్నాఁడో కొంచెము చరిత్రగింతము. పార్వతి హిమత్పర్యతకువైఁదనము సలిపివ్రతతో సాగించుచుండ వద్యకుపులు క్రమముగఁ బ్రవేశించి వానివాని వికాసమును బ్రదర్శించినవట. అటుకువర్ణనా ప్రస్తావమునందలి యారంభకద్యము లన్నియు నించుమించుగ నొక్కతీరుగ నున్నవి. ఇది యీతని కవితాశిల్పమానం దొకవైలక్షణ్య మనవచ్చును. మ. గతసంతాపము శీతలీకృతజహీకాంతాంగము.... ర

మృతరంబై కుతలం బనం బరగె వర్షారంభ మత్కుప్పతిన్.

కు. సం. ౬, 2౫౧.

మ. కలితాఁభోరహసప్రవృత్త నుమకాత్కాశాననామూలు... ౪

గ్గలమై కల్పె జగంబులం దుడుశలత్కాలంబు రమ్మాకృతిన్.

కు. సం. ౬, 2౬౯.

ఉ. శాంతదినాధిక్రమకరచండతర్వాము... దేశములందుఁ బల్కెహేమంతము సంతతోకదితమారవికార మనం గ్రమంబునన్.

కు. సం. ౬, ౨౭౨.

చ. పొలుపుగ నేచి చెవ్వెడరఁ బూచి బెసంచుగఁ గాచి...వచ్చె నత్యలఘువసంత మర్వర ననంతవిభూతి నిరంతరంబుగాన్.

కు. సం. ౬, 2౮౯.

మ. స్ఫుగడురుదావపాతకము శోషితసింధుచయోదకంబు...

... .. కటునిదాళుము కల్పె భయంకరాకృతిన్.

కు. సం. ౬, 2౯౧.

వర్షారంభము నీకవి కడునిశితముగఁ జెరిందియున్నాఁడు. ఈ ప్రకరణమున ఋతువులన్నిటికంటె నీఋతువును పెక్కువక్యములలో వర్ణించియున్నాఁడు. నల్లని వేపుకులు క్రమ్మి గానకాకులు వ్రేలాడ నవి, భూమి గ్రీష్మవారతాహతిచే బద్దలుకాకండ దైవముచే స్కొంకు బడిన తాపింపుమంటకమువలె నిలసిల్లి, నామంటకము కలుచుటకై అన్ని వైపుల నమర్చిన గుంజలవోలె నున్నవని ఈ శ్రేష్ఠిఁబడినాఁడు.

౧. ధర నివాసు వారతాహతి నెఱియకుండ

విధి తమాలమంటకము గావించె ననఁగ

నొప్పె నీతాద్రవటల, మచ్చపురమునఁ

గాకు తన నల్లదెస వానకాకు లమరె.

ఈ. పం. ౬ ౭౧౬.

వర్షములు తురియ నారంభించి మనురుకట్టితఱి భూమియందెల్లడల చిక్కుగడ్డి యతముకొన నతి, చలిగాలితోఁ గూడినమునుగులు మునురుకొని వడఁకింక భూమి యద సాధ్యి అకవచ్చని కంబళము కవ్వ కొననో యన్నట్లు భావించినాఁడు. ఈకల్పనము ప్రకృతిచిత్రము నతి విచిత్రముగఁ గాన్పించుకజేయుచు హృదయతర మనుకొనఁదగియున్నది. చిక్కుగడ్డి మొలచినచోట వానయమున భూమి యిసుమంతయుఁ గానరాకండ నలముకొన నుగాన నీతా శ్రేష్ఠి యెంతయు నాచిరిని వహించి యున్నది.

౨. చలిగాడ్చు మునురులమయి

వలిగొని థాత్రిపురంధి వోఁ జచ్చని కం

జలిఁ గవిచిగొన్నఁదమునఁ

బొలుపుగఁ జిర్పరుపు గడిసె భూపల మెల్లన్.

ఈ. పం. ౬ ౭౧౭.

వానతయలవడిని ఇంద్రగోపములు (అరద్రపురుగులు) నలుగడల వాగింక వది వానకా గడ నీకులు మునురుకవడవడినమున

పాఠు లనుకృతువులను ఖండింపఁగా వారిదేహములనుండి యెఱ్ఱనిరక్త
బి దువులు జాతెనో యనున ట్లున్నవట.

క. కాంను వీరఁడు మెఱుంగను
దోరసిఁ బాంధులను రిపులఁ దునిమిసఁ దద్దే
హారుణబిందులు దొరఁగెనొ
ధారుణి నన నింద్రగోపవతి నిలసిల్లెన్.

ఈ సం. ౬, ౭౫౮.

కవిరాజభిఖామణి కొల్వకూటమునఁ దఱుచుగ పృథ్వీతపాద్య
ముల సమ్రోహమునఁ గలుక నానందమును స్వయముగ ననుభవించు
వాఁడు గావునఁ దనకావ్యమునఁ గూడఁ జలుతావుల నాట్యభంగిమఁ
గూర్చియున్నాఁడు.

వాసకా రహారాజు కొల్వొండఁగా నెరుట నెమిల్ల నునటకులు
పింఛాగములనత్రి భావము చిప్పిల నాఁడినవి. అట్టి నాట్యమునకుఁ దమ
శేకారవము లసంతగేయములై నవి. మేఘగర్జితములు త్రివిధమయిన
వాద్యధ్వనులై నవి. ఇంద్రగోపములయు, వద్దములయు గడ్డివరకలయుఁ
గాఁతులు గలిసినచోటులు వద్దరాగములు వచ్చులుఁ గూర్చిన రంగస్థల
ములై యొప్పినవి.

కా. అక్రొక్కారణరాజమ్రోహ నిజరావాసంతగేయాశ్రవా
దైకాతోద్యముఁ గూర్చి మ్రోహ సురగోపాంభోజరాగత్యణా
నీకోద్యధ్వఃదక్కకస్థం లసన్నత్యోరురంగస్థలిం
గేకేపాత్రము లాడ భావముగ నుత్తిప్తగపింఛంబులై .

ఈ సం. ౬, ౭౬౦.

ఈకవి వేటాకచోఁ బ్రదర్శించిన నాట్యభంగిమకుగూడ ప్రేక్షిం
తము.

మ గళనాపంబులు మంజ గానములుగాఁ గాంచీతసర్పింకీణీ
కలనాపంబులు హృద్యనాద్యములుగాఁ గాంతోరువీరస్మృత

స్థలరంగమృతః గాముః డన్నటకుఁ డొజ్జుగూడ నాడింతుఁ గా
లతనాపాత్రము లాడి రొప్ప రతిలీలాలాస్యలోలాస్యలై.

ఈ. సం. ౮. ౧౮౦.

అట్టివర్ణనకుఁ బుంసం దంభోవాసియై గారి ఘోరతఁబలు
నేయునవనిరంబున నంక మైన కూమె జడలపై ప్రోత్తవగు జగదాములు
దగిలి మిక్కిలి వన్నెదూటి, యాముతూదేవి యాచరించుతఁబడునకు
దాదముల మెచ్చి దేవతలు ముత్యములసేవలు కురిపించిన ట్లాప్పినది.

౪. అమరె నెటిజడలపై ను

త్తమరుచినవజలకణములు దగిలి బెడంగై

యమతఁబడున శెడ మెచ్చి త

దమరులు ముత్యములసేవ లలికిఁ భంగిన్.

ఈ. సం. ౯. ౨౬౬.

తదనంతరమున శరత్కాల మగ్గలమై జగములఁ జర్చెను ఆళా
రద వేళ వికసించిన వద్యముల ము కలువలముఁ గాంతులు, ఆవలకు జా
మునఁ బవ్వళించిన హరియురు లక్ష్మీ కును వర్ష గాత్రలతతుదివి మేలు
కొని కన్నులు విప్పినారోయనున ట్లాప్పినది. హరి యరచిందాక్షుఁడు,
నిందిర యుత్పలాక్షియుఁ గాన నీయుత్రేక్షయు నొప్పియున్నది.

౫. జలశాయ లైన హరిల

క్షుణ్ణుల వర్షనిశావసానమున మేల్కొని క

న్నులు విచ్చి చూచినట్లులు

జలజోర్పుతరుచులు వెలసె శారద వేళన్.

ఈ. సం. ౯. ౨౭౦.

౬. చారునిశీధినివిరులసాంద్రసుధాకర భారీ రోదసి

పూరితమై దినంబుల సభోమణిదీప్తిఁ దలంక కిమ్మగాఁ

జేరి ఘనిభవించె నను బెల్లెగనె నిర్మలమేఘహంసవం

శేరుహాళసంహతులు గ్రీక్కిటిసె న్నరదాగమంబుగన్.

ఈ. సం. ౧౦. ౩౩౩.

అకరత్కలవేళ రాత్రుల దతిన్వచ్చుమిదట్ట నైనచంద్రకాంతి
భూమ్యాకాశముల నింకినదై వశటిబుంబలి దినమణిదీప్తిచే న్యాపింక
జాలక చేరుకొని ఘనీభవించెనో మరునల్లు తెల్లని మేఘములు హంస
లు వద్దకును తెల్లుల్రాని కిక్కిరింపొయె నని కని యుత్పేక్షించి
నాడు.

అంతియక ఆవిరిసిన తామర తూపులకావి నాఘాపాణించుటకు
పండితాలిసస్యముల నొడఁగించినాడు.

క. శరవాగమమున శోభా

కరముగఁ గైవాలఁ జూడి కలమవంబుల

గరునున నెఱుంగఁ దామర

నిపువ్వులతావి తెఱఁగుపథ మనఁ బొలిచెన్.

కు. సం. ౬, ౨౨౬.

ఈకల్పమునకు మూలము కిరాతార్జునీయములోని యాకిండి
శ్లోకము.

శ్లో. అమోఘధు స్రంభభృతః పికంగరాం

గతా విచాకేః ఫలస్య శాలయః

వికాసినప్రాభసి గంధసూదితం

నమన్తి నిఘాతృ మివాసికోత్పలం.

సం. కిరా. ౪. ౨౬.

నన్నచోడు కృత్యాదిని గనియతిలో భారవిని,

క. భారవియు వస్తువికను

భాంవియును బరగి రుదయవర్వతశిఖరా

గ్రాహణజ్వలకీలన

గారోహణవర్ణము జనారాధితులై

కు. సం. ౧, ౨౦

అని పేర్కొని అర్జునుని . . . పదకేళికర్వతము నెక్కువైనను నం
దలి శరత్పంచమవర్ణమున దాని గొంతవల కనుగొనినాడు. ఈకింది
పద్యమును కొలది మా యులతోఁ గూడినది యట్టిదే
ఉత్పాద. అరుణశాలి కణములు శుకాలి గణముగొనుచు నం

బరతలమున నోలి నెగసి పాలు దిగివహించుచుం

బరయఁ జెలువ మెసఁగు శారదాగమమున నుత్పాదో

త్కర విభాతఁ దోరణములు గట్టిపట్టు లందఱు,

కు. సం ౭. ౭౭౭.

దిక్కులనెడి ప్రేలు అందముతోఁ దులతూగెడు నాశరత్పంచ
యనున ఉత్పంచములపాటిండు దోరణములు కట్టిపట్టులు చెలువ మెసఁగ
శుకాభులు నోల నెట్టినై న ఎఱివెళ్ళులు గణముగొని యాకసమున బారు
లుగట్టి వరుగెత్తిని. కి . . . తార్జునీయములో నీధంగి యిట్లున్నది
శ్లో. మాభైరవా విదుఃపిఠజ్ఞ హేతైః

శిఖాః పిశజ్జః కలముస్య భిద్రతీ

శుకావధి రస్యత శివకొమలా

ధనుశ్చియం గోల్పిధివోఽనుగచ్ఛతి.

సం. కిరా. ౪. 3౯

విడిసిందిన దివసెనపుప్రవోలె మృదువైన యాశుకాభి పగడవుఁ
దురుకవోలె నెట్టినై ముఖములచే కచ్చనగు కలమాగ్రములఁ గణది
కొనుచు నాకసమున నింద్రధనుశ్చోభ నరుకరించుచున్నది. అశుకాభి
నూతగఁ గొనియే మనఁ న్నెచోడఁగ శరణములఁ గట్టించినాడు.

శరత్కలము లెన కూతునకు భరింపరానితాపము గలిగించు
చుండుట గాంచి హిమభూధ గాధిపతి శరద్వత్తులపై దండు పెడలెనో
యానునట్లు మంచు లెఱి లెల్లెడల వ్యాపించెను.

క. శరదాగమము లెనునర

ఈనునగితావంబు పేయుచుండుట హిమభూ

ధరళతి గని వానివయం

బరిగొనియెనో నాగం దుహినవటలము వర్వెన్.

ఈ. సం. ౬. ౭౮౦.

అట్టి హేమంతసహాయకం ఇద్దరూ లగ్నియు నణగి పోయెను. పోగా కొలను విత్తనమునకై తన కొక పువ్వుమార్తెయు దాచుకొనిన స్త్రీదళమం దొంది తన మాచరించుచున్న పార్వతి ముఖ మతరారెక. హతీయు మంచు వ్యాపించి వడ్డము లన్నియు వాడిపోగా గొలనులో నీయొక్కపూవే నిల్పివడి; దీనికి గూడ జేటు వాటిల్లునమో యను భయముచే జమ్మెద అగ్నియు గుమిగూడి యడ్డు నిల్పెనోయనునట్లు లాయుమాడేనియెటు గననకునై జడలగంపు పెనవేసికొని యొప్పెతు గి. తనరి హేమంత మగుడం ఇద్దరూ లడంగి

పోయె బోయిన గొల నొక్కపుట్టి తనకు

నిత్రుగా దాచుకొనియున్న భయపాలె

తైలనుతవడన మదకవాసమున నొప్పె.

ఈ. సం. ౬. ౭౮౪.

చ. వజ్రప. తైల్ల మంచుగొని వాడినచో నొకపువ్వు నిల్పినా
గని యభులగ్నియు న్నొకపువ్వు కొని దీకి మృచ్చవచ్చునో
యతతగ మీదం బిండుకొని యడ్డును నిల్పెనో నాగ సంబుజ
ననకు వయం జటావలి పెరింగి నగాళ్ళజ కొప్పె నత్రతిన.

ఈ. సం. ౬. ౭౮౫.

ఇట్లతిదుర్లహశీతోపేనంబు గు హేమంతశిరంబులందు నిరంత రోదకవాణిరాహుగాఁగి ఘోరనాశవృత్తి ప్రవర్తింపు చుండునంత— అని హేమంతమనోపాటు శిశిరమును గూర్చివాడేగాని ప్రత్యేకముగ నిర్ణయించియుండలేదు. అటులనే ప్రకృతి నాతరమున నసంతమును విపుల మగ నిర్ణయించుటచే నీప్రకరణమున నావసంతతోభ సంతగం దొందియుండలేదు గాని ననంతమును నిర్ణయించుట నావసంతమున

జ్ఞానము నధిష్టించి నిలవలెను; తీసి గలఁబడవలెను. ప్రకటితాంతరమున నాశ్రయములఁ గాంచెదము.

అంతః పాఠ్యశాలి వసంతానంతరతాంతరసంతతి సంతకాశాంత పూజాత్మకాంతామాదికయితం బ్రవర్తించుచుండునంత నదాపుము భయంకరాకృతితోఁ బర్యవశము. అగ్నివృక్షముఁ దలచినఁ దెండము కందును జలికిన నోరంతయుఁ బొక్కి పోవును. అతఁడగ్నిధి చూచినచో రెక్కలు కమలి పోవును. ఇట్లు లా వేసనిది క్రమయాసలము రీతి నెండ గాచెను.

క. తలచినఁ దెండము గంచును

బలికిన నోరెల్లఁ బొక్కుఁ బ్రభ సూచిన రె

క్కలు గజరు ననఁగఁ బటుతర

విలయాసలభాతి నెండ వేసఁగఁ గాచెన్.

కు. సం. ౩ ౨౯౨.

ఇట్టి తీవ్రస్వభావ స్త్రీవృత్తాంతావతిచే నేనుఁజలరలలు కనిలి క్రమముగ లోపలి ముత్యములు చితికి మంగలములో నై చిన పేలతి రీతిని మాలికడునట్లు గా బీతెండ గానెరు

గీ. ఉరువిదాపునాతావతిఁ గళలరలలు

వ్రసి లోకలి ముత్యము లో నరున విసి

మంగలములోని క్రోలభంగిఁ దూలి

చేలివడఁ గానెఁ కట్టెండ పినువరించి.

కు. సం. ౩ ౨౯౩.

ఎండవలనిభయమున నీడలు కట్టకొండ దూతెనో, లేక యా వృక్షములు దప్పికచే పీడింపఁబడి తమనీడలు తామేత్రాగెనో, యను నట్లాగ్నివృక్షమయిన మధ్యాహ్నవేళన నెండఁ జలించుకొనుండ నీడలు కెద్ద పెద్ద చెట్లమొదళ్లముందే యణగియుండెను.

ఉ. అతఁడభీతి నీడలు రయఁబున మ్రోయుల క్రిందు. దూరెనో

మానముం దుపాదిహతులె తమనీడల దార త్రాగెనో

భాతి నసంగ పీడ లుటచాదక మూలము.లం దడంగ గి)
మౌగితమగ్నవానరములంకు జరించక యందు నందలన్.

ఈ. సం. E. ౭౯౮.

క భుకరకరహతి మభుసర
నిరహము కడు నని కాంతి నెడ నయిందీ
వరము : అరె నిజకళ
స్థిరశక్తిని బగలుచేయి చేసెనో యుగంకన్

ఈ. సం. E. ౮౦౧.

తీర్థమైన సూర్యకిరణకాంతిచే సార్వతి ముఖదద్దము విక్సిలి
కృశించి కాంతి నెడగా కన్ను లనుకలువలు, సార్వతి దృఢతరతకత్పక్తి
చే బగటిని కాత్రినిగాఁ జేసెనోయనున స్త్రోమృగు.

ఈశ్వరునిఁ గాచుకరవతుని జేయటకై మదతుడు కండత్తుపప్పు
డు వసంతుని గూడివచ్చెను. ఆకళకరణహన వసంతర్తు వర్ణము విరి
విగఁ గానింకఁబడినది వసంతోదయమునఁ బ్రాణిసామ్యహృదయ
మలకంటె కనిపొదయములు కందళించి యపూర్వనికానము నందును.
వారలాసనయన భావదోలికల సూర్యులూ గి ప్రేక్షకులనైత మూఁ
గులాడితురు కనిరాజశేఖరుడగు నన్నెబోధనిమాట యెన్న నేల ?

వసంతుఁ డీశ్వరుఁడు తన మాచరించువనము సొత్తెంచినంతనే శిశిర
విముక్తమగు దక్షిణదిక్కువనము బయటఁదేతెను. దాని రాక తనకు
శత్రువగు సత్తరదిక్కున స్త్రీతోఁ దనప్రియుఁడగు సూర్యుడు కవయఁ
బోవుట గని దక్షిణదిగంగన దండమున నొచ్చుకొని వెచ్చని గట్టూర్పు
విడిచెనో యనున ట్లుండెను.

క. త. సూడగు ధనదదిశం

గన నినుఁ డొడఁగూడఁబోక గని మాహృదికాం

గన నొచ్చి వెచ్చ సూర్యనౌ

యఁ శిశిరవిముక్త దక్షిణానల మెధఁగెన్.

ఈ. సం. ౪. ౪౪౨

ఈకవి క్రమ వగుటచే భావవదర్శమున సైతము తనప్రాధవము కాన్పించుకొనినాడు. మన్నభక్తభవు తుమ్మెదలు చిలుకలు కోకిలలు అను తన సేవకవర్తమునకు శ్రవణదీక్షగ వేతనము వీయ బైటబోసిన జంగాడప్రొగులోయనఁ జద్దము లందఱై పూచెను.

క. భావవిభుఁ డలిశుకపిక

సేవకతలి శుదరు దీక్ష జేతము సేయుం

గా వెలబోసిన కసిఁడుల

ప్రొవులునాఁ కమ్ము రెలమిఁ బూచె బెడంపై.

ఈ. పం. ౪.౪౪౪.

అనసంతసమయమునఁ గంకేళి పూచి తుమ్మెదలచే మూగఁజనిన పాంథవర్తమునకయి మన్నభుఁ డలిచారఁకియ కల్పకండమధ్యమన దగిలి పొగఁతో పై కెగయు నన్నివోలె నొప్పెను. కంకేళిపూ లెట్టఁ గను నభులు నల్లగను వ్యాపించ నాభిచారికాన్నితోబోలిక యేర్పడెను.

గీ. పాలించ మధువేళఁ గంకేళి పూచి భృంగ

పరిన్నరమ్మై మనోజుండు పాంథఁకి

నాభిచారంబు వేల్పుకుండాంతరమునఁ

దగిలి కామూగ్ని వొగలతో నొకయన్లు.

ఈ. పం. ౪ ౪౪౫.

విరములహృదయకు లకు శిథిలముచేసి మన్నభుఁడు రాక్షసవృత్తితో నాయుధముల నూనఁబెట్టి చేరఁబూననో యున్నాఁడు. ఎత్తకర వీరము లొప్పెను. పూవు లెట్టగ నొడకుచే నవి రక్తసిక్తాగ్రముల కలెను, వానికి వెనుక నున్నయోతులు ఆయుధములను వెనుక నండ్చి తెక్కలకగిది నొండుటచే గొట్టి కల్పన కూర్చియ న్నాఁడు కవి.

క. విరములహృదయంబులు జ

ర్జితంబులు చేసి నరుడు శరశక్త్రుఁడు లా

సురవృత్తి బెటికి వట్టి

కరణి గర మొప్పె వరణకరవీరంబుల్.

ఈ. సం. ౪. ౪౩౧.

క ననువగు నలిగానము విని

వనదేవత కరము నుచ్చి వాకి నొగంగం

జన బైచులవీడలు వ్ర

చ్చివనిధమున బొన్న తెలమి జెనువుగ బూచెన్.

ఈ. సం. ౪ ౪౩౨.

ఇవగు తుమ్మెరపాటలు విని నుక్కిలి మెచ్చుకొని వనదేవత
లాక్షభుల కొనకుటకై బంగారుపాదముల ప్రోగులు బోసెనోయను
నట్లు పొన్నలు చె న్నవంగ బూచెని.

ఇక నీవృత్తులచే నుత్పన్నుల కంపింపు మణిమయసూర్య
ములు స్థించినాడు. నురపొన్నలెట్లవై బ్రాకిన గురువిందతలు
పూవులతోగూడి పెరిగిన ముప్పొగు కు వసంతుడను విలాసి తయార
చేసిన ముత్తముల పంకితులనోలె నందముగ విలసిల్లినవి నురపొన్నలు
కంపింపువలెను, నానిపై పలమునైన గురువిందతలు జాలరుల
వలెను, తెల్ల పూవులు ముత్తములవలెను శోభిల్లినవి.

క. నురపొన్నలవై బ్రాకిన

గురువిందము ననల బెనగి కొను రమర రతి

శ్వరునకు వసంతుడనునొస

కరి చేసిన ముత్తిమములకందినోలెన్.

ఈ. సం. ౪. ౪౩౩.

అనుని నామమును జాచినంతనే ఆభులతోపాటు కోకిలములు
వానితోపాటు కవికోకిలములు మధురగానాలాపము లొనరించును.

చ. మొగడలు వజ్రముల్ విరులు ముత్తెలు లింగగు నున్నంగెంపులే
జగురులు వద్దరాగములు చిల్లలువై జరాజ తుమ్మెర

నగరిపునీలజాలములు నా దనరారె వసంతవల్లభుం

డచివలరాజు వంచమణిసార్వభౌమ లోయనఁ జూడభూజముల్.

ఈ సం. ౪ ౪౫౬.

చూడవృక్షముల నీవి వలరాజు వసించుటకు నిర్మించబడిన యందువిధములగు మేములచే భవితమైన మేవలవగిది నొప్పారజేసి నాడు. మొగ్గలు వజ్రములు, పూవులు, ముత్యములు, ఇంపైన నొన్నని తేతదిగుళ్లు వడ్డరాగములు, చిలుకలు కచ్చులు, తుమ్మెద లింద్ర నీలములు. ఇట్లు వస తవల్లభుడైన వలరాజు నవసించ నర్హులుగా మణి భవితసార్వభౌమ ముడిపడి.

మఱియు నీయూమ మొక్కటియే వాసించినను నయిది విధము లయిన యాత్మముల సంవత్తివి జేర్చుచుది అంజురములు చిగళ్ళు మొగ్గలు పూవులు ఫలములు క్రమముగ ఉన్నవన మదన మోహన సంలాభన వశీకరము లనఁ దనరారిన యాత్మము లైనవి.

క. చన నున్నదన మదన మో

హసంతావనవశీకరాత్మము లన హృ

జ్జనునకు సంకురవల్లన

భునకోరకపుచ్చఫలసికర మామ్రములున్.

ఈ సం. ౪ ౪౫౬.

ఈసహకార భూమిహవక్రవర్తియే యొకతరి శంభుమూర్తిదాల్చి యాకావ్యమున విలసిల్లి మనోజుని ఉదరితడి యోనిల్లజేసినాడు. మఱియు నీసహకారమే వసంతసంగతిని కలఁగియై యొప్పి, పూవులను మందహాసముతో, మత్తిల్లి, తుమ్మెదలమధురగాన మను తీయనిపాట లతో, రాచిల్లలకల్కులను ముద్దుమాటలతో, చెన్నగుల్లవరాగ మునిరాగముతో, కోకిల ఉహూకార మనుమధురనాదముతో, నెదిలి పింఛములను కేళబలముతో, రాలిన వండుటాకులను మొలకూలితో నొప్పి చూడఁదగిన విలాసముఁ దాల్చెను.

ఈ విలాసవతి నట్టి సూతనాలంకారములతో భూషించి క్రద
ర్పించుజేసిన కవితంసుని క్రతిభ సుశ్లాఘ్యము. ఇట్టి వసంతము కవి
వతంసుల కావ్యములందక్కఁ గానరాదు.

చ. అశరుల మందహాసమున నన్నినవట్పదమంజుగీతి రా
చిలుకలమధుమాటలను జెందలిరాకులరాగలీలఁ గో
కిలనివదంబులన్ బరిహారేకభగంబున ముక్తవర్ణ మే
ఖల సభిరామమయ్యె సహకారలతాంగి మధువ్రసంగితిన్.

కు. పం. ౪. ౪గీత.

ఇంతియ గాక యీ సహకారము వసంతసంగతిని వలరాజును
బోలి యొప్పెను. చిగురుగొడుగుతో పుచ్చరాజుమహా, బలిసిన కోకి
లలు చిలుకలు తుమ్మెదలు అడు పరివారముతోఁ గూడ నట్టి సామ్య
మేర్పడినది.

క. తలిరెల్లఁ బూవుటజ్జుల
బలిసిన పిఁకీరభృంగపరివారముతో
వలరాజుఁ బోలి మామిడి
సలకీరగతి శతవసంతసంగతి నొప్పెన్.

కు. పం. ౪. ౪గీత.

ఇక మలయవచనము తుమ్మెదలు చిలుకలు కోకిలలు గావించిన
విలాసములు విహారములు కడు హృద్యములు. ఆత్రకరణమునందలి
తైలి హృద్యతరము. భావము లన్ననో కడు మధురములు. విస్తరభీతిచే
వదలివాడ.

కాని యీ మధుసమాగమన పోతుచు, క్రమోదరసమునఁ
గ్రాలుచు వనమును పాలనసేయు బాలికలు నవనవలాడెను తీగ
యుయ్యెలల నూగుడు క్రొత్తక్రొత్తపోకడల రాగాలాపములు చేసిరి.
వారి పాటలతోఁ గలిసి పాడిన మధురగానము గావుననే నన్నచోడుని
వసంతము ప్రాకృతమైనను సూరస మునిసినకపోదు.

క. సోలుడు సమ్మదరసమునఁ

గ్రాముడు వనపాలబాలికలు సవలతీకాం

దోలముల వేడ్క నలుపుచు

నాలతు లొగిఁజేసి పాడి రభినవలీలన్.

ఈ. సం. ౪. ౪౬౮.

ఇంకను నీరీతిగ భావభరితములగు వర్ణన లెన్నియో కావించి
యున్నాఁడు. ప్రసంగాంతరమున వాని సరసేదము గాక.

నిరంతరవంచాక్షరీమంత్రజపధురంధరుండును, వర్ణజలాశయండును, నగుచు సనేకవత్సరంబులు సలుపుచున్నయెడ, జాజ్వ్యేమాన భక్త వాత్సల్యసమీపప్రేతుండును, వినిద్రరుద్రగణదేవజయవధారయి ...భయదగ్ధానాదంబును, సపార్శ్వాపారసోత్కర్షవర్షంబును గలిగి మించినమహేశ్వరధారాధరంబు చనుదెంచి, నిజమనోరథంబునకు సంతురంబు లెగయ సన్నిధి చేసిం గని పెన్నిధి గన్నపేశచందంబున మిన్నందుచు సత్పద్మభవకుమారుండు విరచితదీయచరణసమస్కారంబై,

౧౬౩

క. భవదంఘ్నులు భజయింతును
భవభయభరభంజనప్రభావాన్విద
...వరశతభాసమానా
భవనితధరగర్భభాగ ఫాలాక్ష శివా !

౧౬౪

క. జయ¹జనకి సకలలక్ష్మణ
జయ జననవినాశిదూర జగదేశనిధి
జయ జటియావళి హారీ
జయ జంగమతత్త్వరూప జలజాక్షనుతా !

౧౬౫

క. నాయుండుఁ బ్రసన్నుడ నగు
మాయాతదయతోడ మంగళాయతనగుణ
ప్రాయచరిత విశ్వంభర
నీయడుగులు భక్తి గొలిచి నెగడుదు నెమ్మిన్.

౧౬౬

గీ. అని నుతించుచున్నయాదక్షుఁ గని శివుం
డలఘుకరుణ మించి యాకరించి
యెట్టిదేని యడుగు మిచ్చెద మెచ్చున
²లంబు నీకు నభిమతంబు గాను.

౧౬౭

వ. అనిన విని యతం దధికప్రమోదంబునఁ గ్రమ్మఱఁ బ్రణామంబు స! పి
మోక్షుఁగేల ఫాలవట్టికం గదియించి, దేవా ! భావనాతీతుండగు

నిన్ను దర్శించినప్పుడ నాప్రార్థించినయర్థంబులు గృతార్థంబయ్యె నని
గర్జయించితి. తద్బంగి యవధరింపుము. ౧౬౮

క. సతి యనగ నస్మతాత్మజ
యతిశయగుణమావధానననవళి
సతి గల దాసరి శోభన

గతి మీ కర్పించుబుద్ధి గణగితిని శివా ! ౧౬౯

క. మత్స్వార్థన మీయర్థము
సత్ప్రతిభాయత్ర భక్తజనరక్షా శ
శ్వత్స్వార్థన యాశ్వర యే
తత్ప్రకటవరంబు నాశు దయసేయఁ దగున్.

౧౭౦

ఉ. నావిని యన్విభుండు వదనంబునఁ గొంపొక నవ్వు జేఱఁగా
నావనజాననాత్మజుని కానతియిచ్చె నితాంతమంగళ
శ్రీ విలసిల్ల నితనయఁ జిత్రమునం జగురొత్తువేద్యతో
నే వరియించెదన్ భవదభీష్టితసిద్ధి ఘటించునట్లుగన్.

౧౭౧

ప. అదియు సరికేఁఘంబున నిమిషార్పంబశీయెను; నూరడిల్లు మనుచుం
బలికి యతిని విహ్నోదీపి, తానును ములి, రజతాచలంబున కరిగి,
తగువాంచేరిం బెడ్డిదనంబు దక్షున కెఱింగించి పుచ్చి, సము
చితంబుగా నమూల్యసంధిమాల్య క్రముఖద్రవ్యదివ్యపుష్పంబుల
వలన నలంకారం బలవించి, సర్వసంఘమినువర్తనహితం దగుచుఁ
దర్శియంబునఁ జనుచేంచి నెమ్మంబుజభవవాక్యంబున నుభయ
చార్వకంబుల విసద్రుద్రగణసహితం దగుచు నిరంతరసేవాపేవా
కరణవంశిని కాలరుద్రదేవుడు ముందటనుం గలసి కొలువ, భార
తీందరాచండిక తక్కుంసస్త్రియం దారుతుఁ బిలుంద నిలిచి కల్యాణ
గీతంబులతోడ మంగళాక్షతవ్రాతంబు లప్పటప్పటి శేఖరస్థలం
బున నలుకె, దుంబునినాదవ్రముఖ జయవర్ధననాదంబులుఁ ద్రివళ
మృదంగ కానాళిపుంపురానవద్యనినాదంబులఁ గలసి యొక్కుమృదీ

బదిదిక్కులం జెనుదుకలుక, మంచిక హూర్తంబునం గవలి యన్వి
భుండు కద్రుసంభవునాశమంబు గదిసిన, బహుమానంబుగా నెను
ర్కొని పూజించి. నయ్యన నివాసంబున కోగి, శాస్త్రమార్గంబున
స్వస్థపాద్యుల భుకర్కాదులు నమస్కించి, యాతకమున్న సిరియింటి
లోపలఁ బట్టి తెలుమాటున మంగళశృంగారగతిం జెలంగుచున్ననతి
చేరువకుం జనియె; నానమయంబున, ౧౭౨

గీ, లగ్నవేళ యైన లలితవైభవనోద్య
వమరహృద్యవాద్యతతులు మోయ
నడమ నున్నవారి నదలిచి దవ్యరల్
డిగిచి రింపు మతుల దీటుకొనఁగ. ౧౭౩

క. వెర వాయఁ దడవ సిగ్గిలి
వెర వాయలలోచనములు విజయఁగఁ బ్రేమం
జరుదారఁ గ్రోలఁ దొడఁగెను
హారఁ దాదరణీయభావహావస్థుఁ డనన్. ౧౭౪

చ. హరుఁ డటమున్న మంగళమయంబుఁగూతనసూత్ర మాదర
స్ఫురణ దృఢంబుగా ముడిచె నుందరి యంతఁ దదీయహావభా
వరసకయోధివీచికల వారనివేడ్క నిజాక్షిమీనముల్
గెరలుచుఁ ద్రుట్లుచుం జవుకలింపుచుఁ జెపున నోలలాడుచున్. ౧౭౫

వ. తపనంతరంబ యాధోచితప్రకారంబుఁ బాణిగ్రహణవిధానంబునలిపి
హూమంబు రివ్వించునట్లు డోజ యగుచున్నకమలానకుండు
నతీదర్శనలాలసంబగు మానసంబున హూమాగ్నిలోపలఁ బచ్చి
నమిధలఁ బెట్టి ప్రకాశంపుధూమంబు గల్పించి నిజచరితంబు శివున
తెలుకకడకుండఁ గ్రిందుమాపుల నన్విశ్వమూత నీక్షించునట్టియెన.

ఉ. తన్నదిరాక్షివిభ్రమము దక్కక కన్నలఁ గ్రోలఁ జూచుఁ బ్రే
మ నాగునేత నిటడని మానవ మాతలమయొ నటు గ

న్మ స్మృను శ్రీశ్రీలయి నూల్కొనమిం బహిరంతరంబులం
దన్మరచెం గరం బజారు దండడి వేడ్కలు సుదడింబుగన్. ౧౭౬

క. ఆతరణవశత నాజల

జాతభవున కొదవె నంత సాంద్రాగ్రలనన్

శేరికరణము లజ్జా

కాతరభావమున నిజముఖంబులు వ్రాలన్.

౧౭౭

వ. ఇట్లు వని భవవీధ్యం దగుచు ప్రవృత్త యాత్మ్యులు లేర్చు నవ్వుకు
నవ్వును రశశశంక సంశరీయంబుగోవలం గదలకొనుచున్న శుక్లం
బాగించివుచుం దలంచి ఈవేదనంబు నే నుటయు, నది యమోఘం
బుగావునఁ జది చూనేగింబునలన బహుళహ రసంబ్యాకులు, సం
గుచ్ఛః కమాగదేవులు నగు నాలఖల్యాదులు సహజపండకమండలు
కృష్ణమ్మగచర్లపీఠభజనాత్రయభాగ్యులుతోడ నదృశించి,
శత్రురమర్దవేదనల కోర్వక, యభవుగుటించి బ్రహ్మణ్య శరణ్యం
బుచు మొఱవెట్టినమ్మహారవాలులు జగదంతరాళ మనభంబుకు
చెర్రడువఱచె; నానయంబున, ౧౭౮

గీ. కొంగుముడిచికొనుచు, గొఱలినలజ్జయు

సాధ్యపంబు మానసంబులోన

ముడివడంగ నజుడు వెడలె నానభ వార

లాత్మలందు నిస్సయంబు నంద

౧౭౯

ఉ. అవ్వకు కాలరుద్రుడు మహారథసాధ్యశీలఁ గన్నుల

నిక్రమంబు రాలుచుండ నతిష్ఠుగళులకు శేలఁ ద్రిక్రమన్

విక్రగుపాదఘట్టనల విశ్వధగాఢలముఁ జలించగా

నక్పరమేష్ఠి వెన్దగిలె నాగహవాగ్రదదగ్రభావుడై.

౧౮౦

మ. హరుఁ డాచందము నాత్మలోఁ గని తడియించె నసంరంభమున్

గదానాసంగతబుద్ధి మానిచి త్రిలోకప్రవృత్తి నాభారిల్లి

శ్వేద రావించిన వచ్చి యాతడను నబ్జాత్రకభూతత్రభా
స్ఫురణం దాఁ బ్రహసించుతత్పదములం బూజించె జాటారనిన్.

బ. తదనంతరంబు.

౧౮౨

క. అభయము కాశ్వత యాశ్వర

యభయము దివ్యత్రభావ యవ్యయ యభవా

యభయము సర్వజ్ఞ ! భవా !

యభయం బవినాశ యాశ యాశ్రితవరదా !

౧౮౩

చ. అతిచలనస్వభావమున నాంగికవాచికభావికోగ్రదు

మృతిమయుఁడై నవాడ ననుఁ జేయుము శుద్ధనిఁగాఁగ తోకగ

ర్హితుఁ డగుబంటుఁ గాచుటయ యెందుఁ గృపాభుతగాక కల్ల ల

శ్వేతములుగాఁగ నాని మఱియెవ్వరుఁ గావరు విశ్వనాయకా ! ౧౮౪

క. ఏకపు డవజ్ఞఁజేసితి

మానసయున నంతవట్టు మఱువుము నీవే

గాని మఱి దిక్కునాకుం

గానఁగలే నెందు నిజముగాఁగ మహేశా !

౧౮౫

మ. అనుచు బహుభంగుల సంస్తరియించుచున్నయన్నలినాననతోడ

నోడకు మని యతని శుద్ధంజేయుటకు గంగాముఖ్యపుణ్యతీర్థభరితం

బురు, వసుంధరాంగకలితంబును నగు నొక్కకమండలంబుఁ గృప

చేసి, యతిఘనమృదవిలాసుంగా నలవరించి, యశేషంబుగా రమ

ణీయవేషంబు దీప్తి, యభినవవాభినయఁ బ్రకప్తంబులగు నవ్వరోలా

శ్యంబు లాడరించి, యిట్లు నిజవివాహోత్సవంబునఁ ద్రిభువనంబు

లకుఁ బరితోషం బాచరించి, యల్లసిలవిలాసవతియగు సతిఁ గరాం

గుభి నలవరించి నవ్వరత్నాభిమాన దివ్యవిమానాధిరోహణం బాచ

రించి, వల్లభాసంగవల్లభితకటాక్షనిరీక్షణతోభూయమానవిభ్రముం

డును, సురాంగనాకరచామీకనసమీరణదోధూయమానకుంతలుం

డును, విశ్వాననుతుంబుర నారద త్రభృతిగంధర్వగీతప్రబంధజేగీయ

మానప్రభావుండును, సాధారణ కమలాదీప్యమానమఖిసరోజం
 డును నై యక్కడఁ గదలి, బహ్మోష్ఠాదాదలు కమలకువసి
 స్థాదులును దగ నాల్పదిక్కులు గొలిచి నడువఁ నై లాసగరము
 నకు విజయంచేసి, కంచుకగంబులం బిలిచి. యన్యహాదేవి సంతః
 పురంబునకుఁ దోడుకొనిపోవం బనిచియును ననంతరసమయంబున,

గీ. కనకవేతమాస్తగణములు సహంప

హరఁడు గ్రహమాత్రోడ న్బునాభ

జలజగద్భూర్వకలక్ష్మరమాసీ

శ్వరుల వీడుకొలిపె జాతనగణి.

౧౮౭

గీ. వీడుకొలిపి రాను భుఁ దంత రాచర

దనమునకు సరహానిలాససహితం

దగును నరిగి యందు సలరాదునుచితవి

హారలీలతోడ నలరుచుండ.

౧౮౮

క. సతి నిల్లు రసకు సభవుడు

సతిఁ జేసినయ్యలీల సత్ప్రమదరసా

న్వితఁ జదివిన వినినను జను

అతికయకల్యాణలబ్ధులందుడు రెప్పుడున్.

౧౮౯

నాల్గవలీల.

గీ. వినుడు సముచితముగ వివరింతు నిటమీఁద

సభవుఁ డవధరించిన్బలీల

యది గజేశ్వరోద్భవాహ్వాయమునఁ జాల

నలరుచుండు విబుధు లభిరుతింప.

౧౯౦

వ. శివుఁ డంతఃపురమున నుండుసమయంబున.

౧౯౧

సీ. ఆత్మతేజంబుల సభిరామసంపద

కర మీన నవరాత్ని శుభకనాల్క

యాశాశతలమున ననయంబుఁ దిరుగుట

నలఁ పూని యంచుక నిలువనొక్క

వాంఛక్రతీదిపై వానిరిఁ బుట్టినఁ

జెలఁగి తత్సంగతి చేయనొక్క

తిమిరారిగానఁ దదీయాగమాశంక

దొడఁస వెనఁ గ్రుంకఁ ద్రోవనొక్క

గీ. యఖిలతనురాజి యుపరాష్ట్ర మాఁచి కొనిన

నోంప్రకారమి ఖ్యగుపాత మందనొక్క

నాఁగ మందాయమానమండలముతోడ

న నైగిరిమ నైకముమీఁది కరిగె నినుఁడు.

౧౯౨

చ. మరుఁ డలకోకదంపతులమర్మముల నివ్వదళించి పాంథభీ

కరముగ నెత్తివట్టినఁ బ్రకాశము నొందెను నన్నలీల ని

ర్భరరుధిరాభిషేకవరిభాసితచక్రము వోలె నత్తతి

వ్వరుణునిదిక్కునందు దిననాయకమండల మొప్పె శోణమై. ౧౯౩

క. నునుఁజసిఁడిగుండుకేల

న్ననువిఁడివిలుకాఁడు మింట నార్జితమార్గం

బుననిగిడిపెట్టువడి జన

మునఁ దూలెడునట్లు ప్రొద్దు పొటునునఁ గ్రుంకెన్.

౧౯౪

సీ. అలఘుకాలకృపాణహత మిగుదినమహి

షముమేనికోణితోచ్చయ మనంగ

యామిసీధామికి నరుదార ముంగలి

తెఱఁగార నునుదోఁపు తెఱమనంగ

పాంథుల నేఁత నుద్బలలీలఁ దోచిన

మరునిత్రతాపాగ్నిమంట యనఁగ

¹

... ..

గీ. ధరణిహయఖురాగ్ర దళనోత్థితాస్త్రాది

భాగచారుధాతువటల మనగ

వరగి కంపుచాయ వడమటిదిక్కున

వెలసె సాంధ్యరాగవిభవ ముపుడు.

౧౯౧

క. ఇరుఁ డపు డురురుచి విభవశ

మునఁబోయిన యట్టిపిదవఁ బో నంగనకుం

జనుటయ తగ వని సంధ్యాం

గన యురురుచి యనుకరించె ఘనరాగమునన్.

౧౯౬

సీ. విరహుల మర్మము ల్వివిదళింపఁ గరసాన

వెఱచిన మరునత్త్రగుళికక్రియనగ

రాజు రాగతఁ డని రజని ముంగిట న్నిడ్డ

ముల్యాలనునుముగ్గుమొగడ లగఁగ

నినకరము క్తమి యితఁ జడు నభ మని

నలువ దాఁపిన వెండిమొల లనంగ

కాలభైరవయోగి కంఠకీలితములై

మనమాయ నవకేంఘములు లనంగ

దివిజనదిలోనఁ దిరిగెను దిగ్గజములు

త్రుంచిమోఁటిన తెల్లనితొగ లనంగ

తారరుచి మింట నంతటఁ దార యగుచుఁ

గరముఁ జెలువొందుచుక్కలు కలయఁబోడిచె,

౧౯౭

క. తారాన్న కేషణగ్రీవ

నారభటిసరణి వచ్చినట్టికరణిఁ జె

న్నారెం దమ్ముల పంజా

కారము లగునంధకారకాకౌఘంబుల్.

౧౯౮

గీ. కీతకరుఁడు నపుడు చీకటి మీఁదరాఁ

బూర్వశిఖాః గళలః బాల్పి షోడశకళా
 సమితిః దోడశా నీరజా ర్షి సేతుః
 సీ నీలవయోరహస్వీశతధ్వమదిశా
 సతిత్వమయపానచషక మనఃగ
 తృగన భితిలకస్మృతిరఫాలము దిశా
 రహణిభాస్వద్యక్షక్రమల మనఃగ
 చూడుకముద్రాభిశోభితం బగుదిశాం
 గనకుంకుమారుణ స్రవ మనంగ
 హరినీలమణికందుకాంచితం బగుదిశా
 యువతిపాణిరలవల్లవ మంగ

౧౯౯

గీ. శూర్వశిఖాః దోడశ బూపాంచు గందు దో
 రంపుగెంపు నాను సొంపు మిగుల
 విలరసన్నదోక్తి విశ్వంభరామోద
 మండలంబు చంద్రమండలంబు

౨౦౦

క. ప్రియనిరస(మ)దనకళలన
 రజనిహ ఖయ దగిలి చుంబనము సేతుచు నా
 ద్విజరాజు రాగవళమున
 జకరములు జపి కట్ట నెటి నంబరమున్.

౨౦౧

సీ. మొన మొగ్గరంబున మొ యుచీకట్లము
 క్కజబట్టి బట్టి మల్లాడియాడి
 దండగాలుగనండి లోమ చీకట్లను
 గొవ్వతఁదా(నొవ్వ)కొట్టికొట్టి
 (వెసమీఱ) కళవున వేయచీకట్లను
 శ్ల గుగించిత్తుంచి తూటాడియాడి

1. నోబట్టమిట్టి.

2. కళవున వెయచీకట్ల కుళిళఁగించి

వెయఁగించి గుగించి తూటాడి యాడి.

గమిగూడికొని నీగఁ గలయచీకట్లయ

నట మించి చించిచెందాడియాడి

గీ. యిట్లు వలకడి మొలచీకట్లమదము

నడఁగ నడిఁ దోలితొక్కనలాడియాడి

తమరకంబుగ భవన మంతయును నిండఁ

గుడుదనాయకజయోహ యూభిక్షుల నడచె.

౨౦౨

క. ఆ శ్రవణశిధవళవిభా

యశ్రవణవ మొక్కఁ బ్రాక సంబంధము గడుం

గ్రోత్రయగు పరిభ్రమకున వి

యశ్రవణికి నరగురాజహంసమురాలెన్.

౨౦౩

సీ. నటచని వెన్నెలపాలు దాహమఁగొని

సందడిఁ గడుపారఁ ద్రాగునవియు

మెత్తనివెన్నెలమీఁగడ మదిగొని

యాకలి మానఁ బెల్లాననవియు

చిక్కనివెన్నెలజన్నచెంచుకఁ గొని

వాకలి దీఱఁగా నమలునవియు

గరగఁ వెన్నెలఁ గలవెన్నెల గని కని

హఁగినవేడ్క ను మెనఁగునదియు

గలగఁ బాటినవెన్నెలకాశఁ దివుట

నట్టు లెత్తక నటమాటు జట్టునవియు

నగుచు సంతతమును బ్రదు మగ్గనింత

నల్లచోటఁ జక్కఁడు లో ద్రుళ్లఁదొంగె

౨౦౪

క. వెన్నెల యమ్మరాఁబుధిగా

వెన్నెలగాఁ గుండోతుఁడు నా యహివాధుం

డన్నువ సల్లాంఘన మది

వెన్నెనకుంటాటి యగుడు విలసిల్లె న్నపా !

౨౦౧

న. ఇట్లు చంద్రుం డలఘ్నుక్రథాభాసమాన విభవ నిస్త్రందం డగుచుండ,
జంద్రికాసారంబు సారంబుగా బ్రజలి యొప్పుకొనుచు, తక్కురియు
నంబోలె వెలివసలు చూపుచు, మొలకచడుగవయునుంబోలె
నిట్టలుద్రోచుచు, విడిగిన దళంబులుంబోలె ఓటియంటాటుచు, తక్కు
రకాటునుంబోలె బధితి నొంచుచు, నిధిగన్న పేదయునుంబోలె గగ
నంబు ముట్టుచు, మటియు బహుళంబుగాఁ జెలంగుచుండి, మిక్కిలి
తెల్లంగలిగి వచ్చుచుం బోవుచుండియు, రాకపోకల తుటికి రాజుదా
వున వృద్ధిపొందు తుండియు నేవంక నైననుం బట్టుసాళిక సంతసంబు
నం బరగి తమ్ములసిరి కోపుచుండును, దిగ్విలయసముల్లాసంబు
జరిపి బహుమెఱసి వెలుగొందుండియు, రాత్రిగాని తటి సూప వె
లుది యెల్లజనులకుఁ బ్రിയంబునీయుచుండియు, మిశ్రునిఁ బొడఁగని
యవ్వ డిప్రసన్నత వదలి యవ్వధంబుగాక చక్రవాకంబులతోఁగైర
వాసీకంబులు విప్పచు, చంద్రకాంతంబులతోన కాముకిస్తాంతంబులు
గరఁగను, జకోరంబులతోన సాగరపూరం బుబ్బుచు, తిమిరకదంబు
బులతో సురతవిడంబులు వెడలను, తస్కరాటోవంబులతోన విర
హిమనస్తావంబులు గమలను, జారస్తామంబులతోన విటపటి ప్రేమం
బు పెరుగను, మటియు మదనశృంగార మంత్రంబులకు వెదిగదము
వృద్ధిదెలిసె, కంచమవాద్యశుభల్పిణిద మస్తగియంగణిమ నగ
లింఁచె; పూర్వది క్కరుణదీప్తప్రవాళవల్లనోల్లాససంపదఁ బరిధ
మింఁచె.

౨౦౨

చ. సనకసనందనాదు లగుసమృదు లుల్లములం బ్రసన్నతా

భునత దిలిర్ప శంకరునగారము ముందర నిల్చి భక్తితో

సనభువిభాతకాలవత నార్జనవార్ధగభిరవద్ధితన్

మన మన కింపు నీమనవచనంబులు బ్రస్తుతి చేసి రాశిత్వం. ౨౦౩

గీ. అతులమూర్తిలీల నామ్నాయములుఁ బ్రణ
నాదు లగుచు నత్స ధర్మితోడఁ
బొగడె నందికాఁభుని భూతభావిఁ
యాభిధానగుణమహాత్మ్యములను. ౨౦౮

గీ. ఇప్పుడు విచ్చేయు నీమప్రాణేశుఁ డనుచు
బాసఁగ రవిరాక యెఱిఁగింతుఁ బోయినట్టి
దూతికయుఁబోలె నత్తఱిఁ దొగలనుండి
కఁక నభిరాజి వద్దినఁ గదిసియొప్పె. ౨౦౯

సీ. కలువలకొంగ జక్కవలకోర్కులవంట
నిండుచీకట్లకు గుండెబెరుగు
చాయలపుట్టి ప్రాజరువుల నెలదుంతు
బొంటికి చుప్పలపాలి వెంటిగుడియ
మహిమలకున్న నమములు నిర్వఁగ నీడ
యిరునాల్గుమేనుల పెరిగి మోడ¹లు
తమ్ములచట్టము ధరమొక్కలకు నల్ల
త్రిమృతికైల రొమ్ముమరియ
దెలివిసిరియిల్లు... తోనఁ దెలువెజ్జ
తనసులకుఁ బ్రోపు చుక్కలదాడికాఁడు
చలివెలుగుసూడు మిన్నుల వెలుగువేల్పు
పొడుపు గుచ్చిఁ దెన్నెగాఁ బొడిచె నిశఁడు. ౨౧౦

క. హరునకు నశేషజన్మ
శ్వరునకుఁ బొడ సూత నదియె సమముం జంచున్
ద్వారఁ జరుదెంచెనో యుగఁగాఁ
గర మొప్పెను మింట నహిమకరుఁ డట్టియెడన్. ౨౧౧

సీ. తొలి దొలి యించుక మొఱచి యొకలతోఁ
బరిపాటి మోసులుపాటిపాటి

లెఱుచుగా నంతటఁ దలఁచి యేపునఁ

జాజుకట్టుచు కొనసాగి సాగి

నవ్వుటిల్లుచు నున్నచువ్వంపుకలిమిచే

రావ్యంబు నామది క్రచ్చిక్రచ్చి

నెల్లతావుల నెల్లిబిల్లిగాఁ బ్రాచుడు

నొక్కయున్నది బెగడొత్తియుత్తి

గీ వినుతదిశ్వజనులకున్నులవండువ

యగుచుఁ గ్రొత్తగాఁగ నలమి యలమి

యంత లతయుఁ బోలె నెంతయు రుచిమీఱ

కరము మీటి చాయె కాయఁదొడఁగె.

౨౧౨

క. అంతట మున్ను మహేశ్వరుఁ

డంకిఃపురి వెడలి యుచిత మగుకరణీయం

బంతయును జరిపి బాహ్యస

భాంతరసింహాసనమున నాసీయందై .

౨౧౩

క. తత్పయగతసకలది

పత్సంయమినాథు లాత్మసందర్శననూ

త్సోత్సవమగుటగాఁ గడు

వాత్సల్యంబున నొసర్చె వారలగోరుకల్.

౨౧౪

వ. ఇట్లు కొలువుండి యనంతరసమయంబునఁ గ్రమ్మటి యంతఃపురంబున
కరిగి సర్వమంగళతోడిసనోదగోష్ఠిం దగిలి యభినవసురభిగంధధురం
ధరచలదలపవనంబు లగునువనంబులలోపలను వినిద్రకాచంద్రవ
ణబాలానామనిర్మలజలపూరంబు లగువిహారకాననంబులకెలనను స
ముత్కంఠసీకంఠయువతీసారకేశారవనందరంబు లగు కుతుకాచల
కందరంబులయందును, అతిస్వచ్ఛతీరచ్ఛనిపుష్పగుభుచ్ఛనివ్యందమక
రందరసాస్వాదనవిసోదచంచరికమిధునమధురఝగఝుణాలంకారంబు
లగుఃల్పలతాగారంబులనును, మఱియు శిఖరామవిక్రామత్రు

కారంబు లగుతత్తత్ప్రదేశంబుల నెఱుంగుచోట్ల నిలిచి, చారుణుఁ
యం జాను నిచ్చావిహారంబులం జరించుచుఁ గ్రీడించు నానమయం
బున,
౨౧౧

కా. వీచెం బూర్వదిశాగతత్వసన మున్వీతెంచ భేకధ్వనుల్
పూచెం గండళ కేతకీవటలము లోప్పిల్లె మూర్ఖాలతల్
మోచెం గర్భమునుం బలాకలు ముదంబుం చాలె మూతంగముల్
వేచెం బాంధులఁ బుష్పధన్వండు గళావిష్కారసారంబుగన్. ౨౧౨

సీ. ఆకసంబున మహితాటవీధులమునఁ
దనరుతకూలపాదవము లనఁగ
నంబుజంబునఁ జంక జాక రాంతరమునఁ
బ్రబలుమేచకతమోవలము లనఁగ
సంతరిక్షంబున నచలదేశంబున
మలయు మదాంధసామజ మనంగఁ
ప్రితకమార్గంబున నుదధిమార్గంబునఁ
దిరుగునుద్దండ మకరము లనఁగ

గీ. నిరులు గొనుచు దిక్కులెల్ల దక్కువవడ
దమరవం బనంగ దట్ట మగుచు
చేరి కందినట్టు చెన్నువితగఁదోచె
నంబుగర్భచూతనాంబునములు.
౨౧౩

కా. జంబూవృక్షము లెల్ల నింద్రమణిభాస్వచ్ఛాయలం బర్వ భా
వంబుం చాల్పినయట్టివండ్లు కడుఁజెల్వం బందె నాకాకమా
ర్గం బుండం దను కిమ్మ (లేక) కలగర్భస్ఫూరతం గల్లు మే
ఘంబుల్ భూమికి వచ్చి నిల్చెనొ గా నాఁగదృక్కువర్యంబులై. ౨౧౪

ఇ. ఘనతరవృద్ధనాదనవీకస్వర కేకలయఁ ద్రిత్రాస్వగుం
ఞ్జనములు మూరిఁబోయి త్రుతివర్షవిశేషము నావహించు

భగవతు లుల్లసిల్ల నరువర్జితకః ధితరంగభూములం
దొనెరె తనన్మదోర్ధ్వతమయూరతిశోరకతాండవార్పటుల్. ౨౦౮

క. భుగవమయ మనెడుహరియ
తక్కున నెంతయుఁ జిత్రరుజులఁ గొమరొందెడు న
ద్వితననవపుష్పదామక
మనుక్రియఁ గనవట్టె సురకరాసన మంతన్. ౨౧౦

మ. తనరారంగ మభూవృతావ ముడువం దానందు ¹వర్నాగమం
బున గంపాదనివాళి యిచ్చి వెలికి న్నూభామ పాటంగఁ జ
ల్లిన వీరావనదీపసంతతులపొల్కి ²న్నిందగోకంబుచా
ల్లనువట్టెం దదణప్రవాళకళలాకారానుకారంబులై. ౨౧౧

గీ. రాజహంసగతులయోజ మానసమున
వెదకఁ దక్క దివిని వెలియదయ్యె
రాజహంసగతులయోజమానరమున
వెదకఁ దక్క దివిని వెలియదయ్యె. ౨౧౨

క. మెఱుంగుంబణఁతుల నటగట
యొలపులు భుజియించిన కృ దురుఘంజతతు
ల్పొలపుగఁ జెలంగుచాడున
నెఱుఘులు విలసిల్లె ఘమఘమొల్లాసములై. ౨౧౩

క. తొలుఁతులతోడన జేగురు
లొలుకఁగ వడగండ్లు దొరఁగి యొప్పెను వర్షా
లలనమెడ హరముక్తా
ఫలములు మెడ యూడి నెలయఁ బర్వినకరణిన్. ౨౧౪

మ. ఇల్లుక్రమంబుగ వెలిసిన ఘనాఘనకాలంబున నాసంపర్తరత్న
లన్. ౨౧౫

మ. ¹ గంధూపితస్వచ్ఛవా

శ్చటరించుం కగః బుష్కరంబున యదృచ్ఛానల్లకివల్లనో
త్కటదానంబు లొనర్చుఁ దుండమున నాకంతివజస్వామి క
త్కటకక్షోణులయందు నాత్మసతికిం గాతూనాలాయాధుఁడై ౨౨౬

క. తార్చునుఖస్థలులను న

ల్లార్చును నిజకరము దృఢతరాసక్తముగాఁ

జార్చును దన్మదగంధముఁ

గూర్చు న్రుచు లంతకంతఁ గులసతిమీఁదన్.

౨౨౭

ఉ. సారసచంచరీకబకచక్రకహంపకులావతంసకా

సారసమీరభూములఁ బాసంగ రమించు నవీనగంధమం

దారసమూహగుచ్ఛసుమనఃపూర్ణ మద్వచహరి మం

దారసమీరము లొవ్వయ నాప్రియఁ గూడ మనోజలీలన్. ౨౨౮

ప. మఱియుం తెక్కులెఱుంగులం గలుగునిహరణంబులం దగిలి మెలంగు

నమ్మిధునంబులం జూచి శంకరుండ సతీపదనంబు సప్సహంబుగా

నిరీక్షించుసమయంబున.

౨౨౯

మ. సతి గాంచెం బ్రీతికుద్ధకర్ణకనకచ్ఛాయాచ్ఛటాభాసురో

ద్గతసాకాంతుశమోదకాభయోపహగ్రశ్రీసముల్లాసు ను

న్నతదంతార్గళశోభమానఘనశుండాలవణియు న్ననో

ద్యతకాయుం జగదేశకర్మణమహాత్మానంబు హేరంబున్. ౨౩౦

కా. ప్రాచీనుఖ్యదిశత్రుసన్నతరశోభ స్థించె నవ్యాధ్యుల

నోచిప్పేతుఁడు క్రబ్ధిలించె కృషదశువ్ం దుద్యతాహ్లాదనా

వైచిత్రిం బ్రసరించె నంతయు నివర్వస్థండలం బుల్లస

ద్రోచిర్లక్ష్మీ వహించె నీశ్వోకిఁ బుత్రుం డన్ జన్మించినన్. ౨౩౧

ప. తదనంతరంబ వార శక్తిదం గదలి రజతగీతి నిజమంచే; రట్టయెడ,

1. ఈపదము మొదటిపాదము ప్రాత్రుతిలోగానరాదు. మఱియునిక్కడ

గీ. అకరింద్రవశనుఁ డతిరమ్య బాఞ్శవి
హారలోలహృదయఁ డగుచు నపుడు
శంకరునకు దక్షసంభకును బాఱ
నింపు సొంపు నావహించఁజేసె.

౨౩౩

చ. సతి దను సంకపీతికఁ బొసంగఁగఁ జేరిచి ముద్దులాడుచో
సతిమహితాదృశంబు లగునాయమచన్నుల కాత్మకుంభమాల
ప్రతియిడి వీని వాని గురుభావము చెప్పు మటంచు ముగ్ధతా
నివ్రి నడుగు న్నమోశ్వరునివీనులకు న్నృప మావహిల్లఁగన్. ౨౩౪

చ. జనకుఁడు తన్ను నూరుతలసంగతుఁ జేసి యథోచితోపలా
లనముల నింపు సేయఁగఁ జెలంగుచుఁ దల్పదనప్రవేశక్రలో
చననికరంబు చూచి జలజాతఫరోవర మంచు దొండ మె
య్యన జరిగించుఁ దల్లిహృదయంబునకుం బ్రിയములఁ జనింపఁగన్.

వ. మఱియు సనేకవిధంబులం దనరునీదృశచరితంబులు దిలకింప నింపా
రుకుమారుంజూచి, విశ్వనాయకుం డతని జగద్రక్షణమోగ్యభాగ్య
లక్షణంబులకుఁ దగినట్లుగా నొక్కపుణ్యదివసంబున హరివిరించిపూ
ర్విసువిర్వజయనాదంబులునొ, దక్షక్రతుముఖ్యసంయమిస్వస్తివాద
నాదంబులునొ, తుంబురునారదప్రముఖమంగళగానంబులునొ, రం
భామనకాద్యస్వరోఽంగనా లలితాంగహారసంధానంబులు నుల్లసిల్ల
విఘ్నభయహర్తృ గమ్మితుమఁ బట్టజంఘనపిలాసముఖుం జేసిస నా
కరింద్రముఖుఁడను సముస్తజగంబులకు నుపాసనియొండగుచు వెలార
గుచును నిరతితుభావందంబున డెందంబు చిగురొత్త సభిమతివిహం
జకుం డగుచుండె.

౨౩౬

గీ. అవిరళగతి గణనాధో

దృవ మనఁగా నిట్లు చెప్పఁబడుభవలీలం
దనిలి కరించిన వినినను

వివిధసుఖము లొందు విముచితములు నిందున్

౨౩౭

వ. అనిచెప్పి నుజియు.

౨౩౮

శా. శంపావల్లిమరల్లికాభరుచిభాస్వ త్తీక్షణారామహా
 యంపాపాతసవిభ్రమభ్రమణశక్త్యల్లభ నానాస్థలీ
 సంపాత మితగర్వనర్వఫలతాసంభిన్నమూర్తీభవ
 ల్లంపాపాంగ కళింగవంగళకచోళద్రావిళక్ష్యాధిపా.

౨౩౯

క. కాంతవసంతమహోద్భవ

కాంతివరీముక్తకటకరహటవనా

క్రాంత నితాంతలసన్నయ

నాంత సితస్థితమనోహరాననకమలా.

౨౪౦

చామరము.

అహార్యధైర్యభూషణా దమారసార్ద్రభాషణా
 మహావ్రతావభాషణా రమాహటద్యశస్కరా
 మహీసురామనోర్జితా సమస్తదోషవర్జితా
 యహీనభోగజ్ఞంభితా సమగ్రధర్మగుంభితా.

౨౪౧

గద్య :- శ్రీమదష్టభాషాకవితావరీణ బుధజనస్తత్య

నిశ్శంక కొమ్మనామాత్య క్రణితంబైన

శివలీలావిలాసంబుండు

క్రథమాశ్వాసము.

ఆంధ్రసాహిత్యచరిత్ర - ప్రతిపాఠకులు.

శ్రీ శ్రీ మహారాజా రావు వేంకటకుమారమహిపతి సూర్యారావుబహద్దరువారు
విశాఖరంమహారాజావారు, పరిషత్వాంశవాఙ్మతములు.

శ్రీ శ్రీ వేంకటగిరి మహారాజావారు.

శ్రీ శ్రీ బాబ్బిలి మహారాజావారు.

ఉద్ధారకులు.

శ్రీ రాజా వేంకటాద్రి అప్పారావుబహద్దరువారు-ఉయ్యూరు జమీందారువారు.

అధ్యక్షులు

సాహిత్యవికారద, కాశీభట్ట సుబ్బయ్యకాశ్రమిగారు.

కార్యదర్శులు.

కిశాంబి రాఘవాచార్యులుగారు, ఎం. ఏ., బి. ఎల్.

విజయనాథి వేంకన్నపంతులుగారు, ఎం. ఏ., (సహాయకోశాధ్యక్షులు.)

కార్యనిర్వాహక పధికార్థులు

శ్రీ డిబాక్ బహద్దర్ కొమ్మిరెడ్డి సూర్యనారాయణమూర్తిశాయుడుగారు,
(కోశాధ్యక్షులు)

- „ పిల్లారిశెట్టి రంగబ్రహ్మరావునాయుడుగారు.
- „ కోకా శివనాథకాశ్రమిగారు.
- „ కొమ్మిరెడ్డి కేశవరామమూర్తిశాయుడుగారు, బి. ఏ.
- „ చిలకమర్తి లక్ష్మీవరసినామగారు.
- „ నిడుదనోలు వేంకటరావుగారు, ఎం. ఏ.
- „ ఎలేశ్వరపు వెంకటరమణసుబ్బారావుగారు, బి. ఏ., బి. ఎల్.
- „ ప్రతివాదిభయంకరం పార్థసారధిగారు, బి. ఏ., ఎల్. ఎల్. బి.
- „ కుందూరి ఈశ్వరదత్తుగారు, బి. ఏ.
- „ కేశవరపు కామరాజుగారు.
- „ వేదల శ్రీరామచంద్రకేరిగారు ఎమ్. ఏ. (అవధు)

పితాపురమును హరరాజువారి ధనసహాయముచే రచియించు
 బడుచున్న పెద్దనిఘంటువులోని రాయల్ సైజు 1000 పుటలుగల ప్రథమ
 సంపుటమును, 955 పుటలుగల రెండవసంపుటమును, 980 పుటలుగల
 మూడవసంపుటమును, 975 పుటలుగల చతుర్థసంపుటమును, మూడి
 తమలై విక్రయమునకు సిద్ధముగానున్నవి. ఇందు ప్రథమసంపుటమున
 అరసు మొదలు, ఔకారము వఱకునుగల యచ్చు లాదియందుగల
 సంస్కృతాంధ్రశబ్దములన్నియుగలవు రెండవసంపుటమున 'క' మొదలు
 'జ' వఱకుగల శబ్దములును, తృతీయసంపుటమున 'చ' మొదలు 'త'
 వఱకుగల శబ్దములును, చతుర్థసంపుటమున 'తె' మొదలు 'న' వఱకు
 గల శబ్దములును గలవు. ఇదివఱకున్న నిఘంటువు అన్నిటికంటె ని
 శ్చయవిధములను తమమయినది ఈపుస్తకమును రచియించుటకు ముద్రి
 చుటకు విశేషప్రయత్నమువట్టినది ధనవంతులగౌరవక జనసామాన్యమునకు
 గూడ అభ్యుముగా నుండవలయు ననుతలంపుతో ఏకీందివెలలు నిర్ణ
 యించబడినవి. ప్రథమసంపుటము సాదాక్షరి వెల రు 5 లు, మేలుక్షరి
 (Art Paper) రు 7 లు, ద్వితీయసంపుటము సాదాక్షరి రు 4 లు
 మేలుక్షరి రు 5 లు, తృతీయసంపుటము సాదాక్షరి రు 4 లు, మేలు
 క్షరి రు 5 లు, చతుర్థసంపుటము సాదాక్షరి రు 4 లు, మేలుక్షరి
 రు 5 లు.

